Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ
A UNIUNII
SCRIITORILOR
DIN REPUBLICA
SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 6 (354)
Sîmbătă,
8 februarie 1969
8 pagini — 1 leu

Din nou despre ediții

Revista noastră a mai atras și cu alte prilejuri atenția asupra lipsei unui plan mai riguros și mai adînc gîndit de editare a operelor fundamentale ale literaturii române. Revenim, pentru că ne aflăm în pragul unor măsuri de reorganizare a editurilor și pentru că chestiunea edițiilor (curente, populare, critice, etc...) este una din pietrele de încercare ale oricărei politici editoriale.

Am spus, mai demult, și repetăm și acum că există mai cu seamă trei tipuri de ediție către care se îndreaptă în mod obișnuit preocupările editoriale : ediția curentă, destinată marelui public, ediția așa zisă completă și ediția de „opere alese". Să vedem despre ce e vorba în fiecare caz în parte. Ediția curentă e indispensabilă, firească și numărul de astfel de ediții (unele în tiraje de masă) poate fi semnul unei excepționale difuzări a culturii. Dar ce este o ediție curentă ? Ea presupune cel puțin o ediție anterioară (de obicei mai multe) alcătuită după criteriile cele mai ferm științifice. Pînă a se ajunge la bune condiții curente din poezia lui Eminescu sau Macedonski, de exemplu, a fost nevoie să apară edițiile critice, a lui Perpessicius pentru cel dintîi, ale lui T. Vianu și Adrian Marino, pentru cel din urmă. Altfel zicînd, o ediție curentă **repetă** o ediție critică, renunțînd la aparatul prea complicat, la prefață adesea. Din păcate acest lucru nu e luat în seamă în alte cazuri și atunci constatăm că librăriile sînt invadate de ediții în tiraje foarte mari care nu au la bază autoritatea niciunei ediții serioase. Rezultatul ? Astfel de ediții se dovedesc sau greșite, sau insuficiente, sau falsificînd imaginea operei în cauză. Dar după ce ele au intrat în mîna cîtorva zeci de mii, uneori sute de mii de cititori, prejudiciile sunt greu de îndreptat, oricît efort s-ar depune mai tîrziu. Să dăm și pentru acest aspect un exemplu : edițiile Rebreanu. Au apărut, în ultimii cincisprezece ani, nenumărate. Este măcar una singură demnă de o încredere absolută ? Este una pe care s-o putem lua drept model ? De curînd a început tipărirea unei ediții Rebreanu în mai multe volume (au apărut primele trei) îngrijită de N. Gheran și N. Liu și au prefața lui Al. Piru. Va fi ea scutită de greșelile celorlalte? De un lucru sîntem siguri: că **omisiuni** vor fi puține. Fiindcă noua ediție Rebreanu este mai puțin o ediție critică în accepția severă a cuvîntului și mai ales o ediție **completă.** Și cu aceasta intrăm în discutarea celui de al doilea tip. Edițiile complete, dacă sînt făcute după criterii științifice, sînt desigur un ideal cultural. Ce om de carte ar protesta contra emoției de a avea în orice clipă la îndemînă, în raft, **toate** operele unui autor ? Cine nu s-ar bucura să citească nu doar toate poeziile lui Eminescu (curios : nici o ediție recentă de poezie Eminescu nu este fără omisiuni !), dar articolele politice recenziile, proza, chiar și încercările dramatice, fără a fi obligat să meargă la B.A.R. sau să recurgă la o dificilă „colectă" pe la toți prietenii ? Atît că aceste ediții complete sînt, uneori, necritice, fără criterii precise, inteligente și, alteori, atît de ambițioase, încît rămîn neisprăvite pe drum. În această situație sînt ediția Caragiale, ediția Alecsandri și altele. Între apariția unui volum și a celui următor trece atîta timp încît criteriile folosite se dovedesc perimate și trebuiesc schimbate. Și mai este o problemă : care sînt autorii cu care trebuie să începem în alcătuirea acestor serii de **opere complete ?** Editurile nu par a avea o idee lămurită, tipărind ce li se oferă. Într-o măsură, nu se poate altfel, fiindcă nu e ușor de găsit un editor pentru o ediție din această categorie, care pune probleme complicate și cu soluții amînate. Dar nici măcar minimul necesar nu s-a făcut spre a stimula pe cercetători sau critici în direcția cea mai nimerită.

În sfîrșit, tipul al treilea a izvorît din greutatea de a-l realiza pe cel despre care am discutat imediat mai sus. Așa se explică de ce „operele alese" nu au totdeauna caracter de ediții independente, cu adresă și semnificații proprii, ci sînt ediții de „opere complete" eșuate. O dovadă este în faptul că aceste „alese" nu s-au alcătuit din opera unor autori nereeditați de multă vreme sau care au început, pe nedrept, a fi uitați, autori mai ales de a doua mînă, ci din opera lui Eminescu, Slavici, Coșbuc etc... pe care îi așteptam cu opera integrală. Este o confuzie ciudată ! „Opere alese" din Ion Slavici în 1966 sau 1967 ? Era timpul ca acest mare prozator, unul din cei mai mari pe care-i avem, să fie retipărit integral. Mai cu seamă că în multe din aceste „opere alese" se depune o cantitate de muncă și se strîng date cît pentru cea mai completă ediție ! Este însă, se vede, un „risc" pe care editorii nu vor să și-l asume.

Ultima problemă este acea a ritmului cu totul necorespunzător în care se desfășoară activitatea de reeditare. Ea este legată, sub multe aspecte, de aceea de revalorificare a moștenirii culturale. Faptul că destui scriitori, mai ales din perioada interbelică, nu au pînă azi edițiile corespunzătoare îi pune în ochii cititorilor într-o lumină ciudată, de obicei, să-i zicem, „avantajoasă". Cea mai bună cale de a spulbera legendele false sau chiar stupide cu privire la atîți scriitori este de a-i retipări și discuta cu seriozitate, fără a ascunde laturile socotite îndeobște dificile ale activității lor. Tăcerea asupra lor nu face decît să întrețină confuzia. Tinerii cititori ar fi primii beneficiari ai unor ediții și prefețe temeinice, informate, care să nu ignore niciunul din aspectele — ideologice, politice, literare — ale operei autorilor în cauză. Ei ar înțelege mai mult dintr-o astfel de reconsiderare decît din articolele întîmplătoare, unilaterale, (indiferent în ce sens) care apar despre numeroși scriitori, adesea privindu-i global, pierzînd nuanțele, sacrificînd adevărul individual în favoarea unei „teze" generale. Trebuie să se recunoască, în definitiv, o dată pentru totdeauna că a spune întreg adevărul este singura cale rezonabilă în cultură, și că nu se poate realiza nimic — nici chiar o banală ediție — cu jumătăți de măsură. Știința începe acolo unde sfîrșesc „miturile".

LUCEAFĂRUL

GIOTTO : DANTE (Palazzo del Podesta, Florența)

INEDIT

mîndra

La pridvorul dintre Dunubiu și Carpați
Îi cîntă pe ghitare flăcăii adunați ;
Flăcăi de vîrste multe, de-o mamă
și doi tați,
Cînd mai bălani la piele, cînd alții
mai bălțați.
Cei mai bătrîni dintr-înșii, nu știu cum
să-i mai chem,
Vor mîndra de pe munte s-o aibă
în harem,
Și pentrucă-i frumoasă, dar mai ales
bogată,
Poftind să-i fie zestrea muncită greu,
cărată.
Are grămezi de salbe, iar cele pețitoare
Ar vrea de fiștecare măcar cîte-o căldare.
A buciumat Ceahlăul, s-audă lumea bine :
Nu-și mai nuntește Mîndra nici el
cu orișicine.

20 mai 1964

Tudor ARGHEZI

Însemnări de atelier

Frumosul și binele

Am fost convinsă întotdeauna că nu ne naștem, ci devenim răi și că nu noi sîntem în primul rînd vinovați pentru asta. Venim curați, îmi spuneam, și sîntem obligați să ne apărăm maculîndu-ne, sîntem jigniți și învățați să jignim, sîntem trădați și învățați să trădăm. Ar fi nevoie, îmi spuneam, de o singură generație neîntinată pentru ca totul să se desfășoare pe urmă ideal, ar fi suficient o singură dată efortul omenirii pentru ca, păstrînd nemodelată după legile lumii o generație, discontinue legile să dispară. Și, pentru ca asemenea generații nu se hotărau să se ivească, mă obișnuisem să privesc poeții lumii ca pe o sectă ciudată de cascadori obligați să se avînte gratuit în riscanta bătălie în care — de departe privit totul — pare că luptă omenirea.

Rostul lor în lume nu este, desigur, acesta. Menirea lor este frumosul, numai frumosul și nimic altceva decît frumosul. În numele lui le este totul permis și totul li se poate ierta în virtutea lui. Există legi ale nemuririi care îi obligă să se salveze mereu pentru desăvîrșirea neatinsă încă. Dar toate licențele sînt zadarnice : binele nu părăsește niciodată frumosul și, într-un misterios halo de reciprocă milă, poetul oficiază de milenii vecernia întinderii și celuilalt obraz. Faptul că glasul lui Orfeu îmblînzește fiarele este doar recunoștința fiarelor pentru că Orfeu, lipsit de apărare, li se oferă.

Mi se vor da exemple de poeți maculați, mi se vor arăta siluetele lor interogative și imnurile lor impure. Voi fi întrebată cum aș putea să explic uriașele valuri, bătînd în pereții Parnasului, uriașele valuri de invidie și calomnii, de benevole și nerăbdătoare trădări, de bucuroasă ură. Dar eu voi răspunde că nimic nu e mai puțin sigur decît autenticitatea unui cîntec, de aceea mai ușor este a șterge un nume din rîndul poeților, decît a șterge un poet din rîndul celor buni. Se renunță astfel la un idol, dar nu la o religie.

Există substanțe care nu pot da un amestec. Există oameni cu inclinația de a face rău, oameni talentați în supunere, oameni geniali în oportunism, și există oameni cu înclinația de a face cîntece. Nimic comun între ei, nici chiar epoca. Epocile înjosite, epocile delațiunii și ale frazelor rudimentare, ale interdicției de a gîndi și ale obligației de a rîde, nu au născut poeți. Este fantasticul protest de care e capabilă natura. Apoi urmează oboseala : nu mai este nimeni pedepsit pentru demnitatea sa dar nimeni în stare să se remarce prin demnitate ; nu mai este nimeni ucis pentru libertatea sa, dar nimeni capabil să uimească prin libertate ; nu ni se interzice să avem încredere unii în alții, dar prietenii mei mă bănuiesc pe mine și eu îi bănuiesc pe prietenii mei. Atunci, deodată, aerul devine atent, presimțind că acei care pot salva totul sînt poeții, că poeții trebuie deci să se nască. Menirea lor este frumosul, dar într-un joc secund, mai pur, frumosul este și bine.

Ciudat cum adevărurile au un aer naiv și copilăresc. Nu cred că un om rău poate să fie un poet bun — îmi aduc aminte că spunea Pasternak. Atîția biografi l-ar putea contrazice, atîția esteticieni îi demonstrează că răul poate fi frumos. Și diavolul e frumos uneori — e adevărat — dar numai atunci cînd sîntem siguri că se trage dintr-un serafim.

Ana BLANDIANA

CRONICA LITERARĂ

tudor george: balade

Resurecția baladei, după hotărîta repudiere a romanului în versuri, este surprinzătoare, dacă nu luăm aminte că balada, așa cum este ea practicată în volumele lui Radu Stanca, St. Aug. Doinaș, Leonid Dimov, Tudor George este ilustrarea unei poezii ajunsă la conștiința de sine, indiferent de forma de manifestare pe care și-o alege. Expresie a acumulării și decantării experienței poetice, actualele balade, fără a pierde caracteristicile speciei, revin la volutele lirismului adevărat.

Ceea ce atrage de la început atenția în versurile lui Tudor George este contradicția dintre tumultul interior al poeziei sale și rigoarea formală. Ardența se împerechează în scrisul său cu rigoarea unei discipline prozodice de rafinament. Nota de singularitate a acestei poezii care încearcă, să împace aparentul ireconciliabil începe de aici. Deducem că poetul se subordonează conștient rigorii, trăind consecințele unei forțe încătușată, tocmai pentru a-i da posibilitatea unei căutate expresii. Autorul nu este fecund ci laborios. Versurile sale reiau, obsesiv aproape, doar cîteva pretexte lirice unde vom reîntîlni predilecția pentru aceleași cuvinte sau expresii, cărora li se găsește în cele din urmă montura potrivită. Caz rar de răbdătoare muncă care nu se rătăcește în labirintul simplelor ispite lexicale, pierzînd perspectiva țelului final. Ne aflăm în fața unui artist, conștient de sine și de arta sa. Nu știm dacă inițial balada a fost programatic aleasă ca mod de expresie sau opțiunea pentru ea a fost dictată de instinctul artistic. Este însă cert că specia, prin interdicțiile ei, pune în lumină virtuozitatea poetului, mai bine decît alte modalități. Prin ultimul său volum de *Balade* (care reeditează pe cel vechi cu cîteva adăugiri și prin care colecția *Albatros* și-a redobîndit ca și prin *Ipostaze* de St. Aug.Doinaș buna factură) poetul pare a se fi exprimat complet. Desfășurările sale lirice își au izvorul în nucleul vitalității și al acuității senzoriale, lucid supravegheate. Din constrîngerea forței vitale prin intermediul cerebralității se naște și plăcerea de a construi. Poeziile sînt îndelung și laborios construite. Leitmotivul lor este suferința provocată de neputința mișcării sau a metamorfozei. Un pelican, replică a albatrosului baudelairian, visează nemișcat la alte peisaje : „Ca pelicanul solitar, / Visam în stufoul minții mele / Un zbor înalt, fără hotar, / Plutind cu stoluri mari de stele..." *(Pelicanul)*

Cortul este și el o pseudo-corabie, expresie mai brutală a prizonieratului la sol : „Ca prins la stîlp, l-înalță prăjina și-l susține / Pe-un fals catarg ce-l minte, robindu-l prizonier — / Corabie uitată prin brustur și ciuline, / La margine de mare, la margine de cer... / / Plecări și zboruri poate se-ntîmplă într-aieve / Cînd valul poartă pînze și norii aripi port, / Dar vîntul, cînd se-ntartă, încearcă să-mi releve / Vulturu-nfrînt, asemeni pleoștitului meu cort..." *(Cortul)*

Această nostalgie a plecărilor care sugerează mai ales eliberarea spiritului, este înlocuită cu vremea de setea unei trăiri în veșnică mișcare, cu dorința de a participa la viața regnurilor. În *Legenda cerbului*, un copac se plînge de fixarea sa la sol și este izbăvit prin transformarea lui în cerb. O piatră vrea să participe la viața materiei vii și este transformată în broască țestoasă *(Legenda broaștei țestoase)*. *Sfinxul Micromacro* are darul vrăjitorilor din povestirile romantismului german de a redimensiona pe om, de a-l recrea de fapt, din nou, de a-i dărui astfel facultăți noi. În fiecare nouă ipostază omul participă altfel la viața naturii, cu alte perspective asupra ei. Sfinxul „Micro macro", expresie sintetică a microcosmosului și a macrocosmosului, a omului insectă și a omului stelar, nu este însă o ființă, ci *Gîndul*. „— Dar ce ești tu ? / — Eu ? ce sînt eu ? Așa e : / Sînt inimă și flacără și cîntec / Și ramura invoaltă de văpaie. / Punctul — dintîi, universalul pîntec, / Sînt bob de mei, sînt gîză și sînt broască, / Sînt elefant și sînt copac, sînt munte, / Sînt lună și sînt sor, boltă cerească, / Sînt noapte și sînt zi, legate-n punte, / Sînt mic de tot și mare, deopotrivă, / Sînt cît-cuprinzi și-atomul decimîndu-l, / Genună sînt, sînt zenital — ogivă, / Sînt timp, sînt Haos, / Totul sînt, / Eu — Gîndul !"

Poezia lui Tudor George este o poezie a alchimiei regnurilor, ca expresie a veșnicei mișcări a materiei. Ea nu este în ultimă instanță decît un elogiu al acestei chimii necontenite, singura etică posibilă pentru om fiind dinamica participare la viața regnurilor. E scos de aici un mod omenesc de a trăi, exprimat metaforic. Marea cu mișcarea ei neostoit fremătătoare, este una din analogiile folosite *(Neptun petrece)*. Vegetalele, pomii mai ales, sînt flăcări ale mineralului. Omul devine o ființă de interregn, dorința sa de cunoaștere fiind dorința de a participa, de a se antrena în viața materiei care îl poate accepta sau refuza. Elementul acvatic, cel mai favorabil experienței, îl atrage pe Michelangelo : „Măcar o hibernală fantasmă dac-aș fi, — / Neliniștită pururi, preschimbătoare pururi — / Ce-nchipuie-n cristale de ghiață monștrii vii. / În veșnică mișcare-a perfectelor contururi !... // „Or vîntul, numai vîntul cu nevăzut scalpel, / Cu degete fluide ce arborii-i sculptează, / Euritmii și forme pulsînd în spasm cu ei. / Ca muzica de umbre ce scapără-n-tr-o rază !... // „Or marea ! Numai marea de plasme fremătînd, / În care fierbe cerul cu madrepori și astre. / În care zări protee prind forme, rînd pe rînd. / Mimînd perfecțiunea închipuirii noastre !..." *(Michelangel și Meduza)*.

Imersiunea în elementul lichid deschide porțile unei fastuoase lumi cu desen oniric, pe care o vom regăsi reluată în *Neptun petrece* și a cărei plastică și lină mișcare decorativă amintește de tapiseriile subterane pe care le extrage I. Negoițescu din poezia postumă a lui Eminescu : „Vin față-n față, moi, cu pași de pîslă / Unduitori, cu trup de nebuloasă ! / Nebănuit, ca o tăinită vîslă / Despică valuri laba lor spăimoasă... // Doar ipocritul zîmbet le-nflorește / Pe magic chip mocnindu-le ideea / Cu-acel șuris mimînd dumnezeeste / Un fard fermecător, ca orhideia / Ghioc de vis tulburător se cască / Văzînd de foc, în funduri, floarea bolții / Și o teroare dulce-îngerească. / Cu lungi petale își ascute coltii... / Hrubă de vis, magnetică, hipnotă ; / Xilofonii de orgă diafană ! Le-ademenește captivanta grotă / Ca un sesam, ca o cerească rană ! // Narcisiacă hrubă peste hrubă / În propria-i găvană se oglindă / Și ochi în ochi privirea și-o-nșurubă, / Neîndrăznind niciunul s-o desprindă". *(Neptun petrece, Balada celor două valuri)*

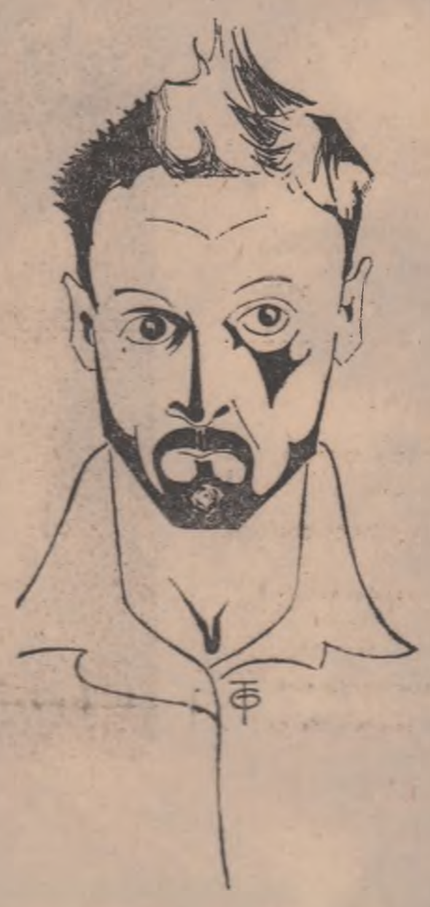

Nu este de altfel singurul fior eminescian al acestei poezii. *Michelangel și meduza* ne indică deschiderea spre gigantesc a forței care se frămîntă în aceste balade. Michelangelo e prototipul forței creatoare titanice.

Autoportretul poetului definește grafic o stare de spirit. Podoaba capilară, element vegetal, se ridică spre creștet, într-un fel care sugerează flăcările, ardența. O axă de simetrie, străbate vertical un chip ascetic, emaciat ca după o coborîre în infern, cu trăsături demonice, în care, o parte are expresia încordată a participării interioare obsesive, centrul de expresie fiind ochiul, cealaltă parte subliniind prin același centru de expresie, cealaltă față a participării : ochiul deschis în afară, oboseala consecutivă, cearcănul. Bipolaritate care exprimă foarte bine lirica lui Tudor George.

Capacitatea primă a lui Tudor George este într-adevăr aceea *de a vedea*. Poeziile se constituie prin redimensionarea punctului de plecare, pretext de hiperbolizare, în felul în care Edgar Poe avea viziunea *Sfinxului*. Autorul își respectă ideile și intuițiile, montînd cu minuție bogate puneri în scenă. Virtuozitatea nu e scop în sine, ci mijloc. Baladele sînt de o convenționalitate studiată *(Tauli — poveste cvasi indiană de dragoste)* importantă fiind oficierea ceremonialului poetic. Ele sînt de fapt false balade, epica fiind, cu excepția *Legendei cerbului*, pretextuală. E folosită însă mișcarea solemnă a baladei, mașinăria amplă a versului epic, mai apt să sprijine dimensiunile unui univers liric, voluntar și mirific. Baladele sînt aproape toate metafore enorme care dezvoltă în cercuri concentrice metafora centrală, operație care presupune minima deliberare. Operă de rafinament elocvent este *Balada celor două valuri* sau *Neptun petrece*, care-și propune să recreeze imaginea tumultului mării. Cum maximul elogiu al unei mișcări titanice nu e simțit în lirica de mică întindere, dansul valurilor este montat și explicat pe spațiul unei lungi balade în care suspensul este dat de fast, de capacitatea de a fantaza în domeniul submarin. Conștiința că poezia este o artă a limbajului, este evidențiată de toate baladele. Trebuie adăugat că Tudor George e din speța poeților simbiotici, a căror poezie își extrage oxigenul din lirica înaintașilor, fără de care nu poate fi înțeleasă și n-ar fi putut exista. Retorta lui topește influențe diverse și e temerară încercarea de a-i numi pe toți. Suflul villonian este mai evident ca și cel poesc ori barbian. Sinteza este însă personală și atestă o conștiință a poeziei pe care nu mulți dintre colegii săi o au.

În baladele lui Tudor George se zvîrcolește o vitalitate superb orgolioasă în aspirația ei constructivă. *Turmele soarelui*, capodopera volumului credem alături de *Michelangel și meduza*, este expresia unei astfel de forțe care restructurează generos totul, împrumutînd materiei surplusul de noblețe pe care altfel nu i-ar fi avut. Poet citabil în aproape tot ce scrie, Tudor George atinge aici unul din punctele de vîrf ale creației sale. O cireadă oarecare dusă la tăiere e văzută de autor în dimensiuni colosale, cu o grandoare a desfășurării ritmice și a reînnobilării materiei unde grandoarea se aliază cu o neașteptată forță verbală. Motivul heliadesc din *Zburătorul* e depășit, amplificat și dus la apoteoză :

„Crezui un roi de muște, la început, și parcă / Zării un bloc de neguri crăpîndu-și mozaicul, / Precum în toiul verii stîrnite muște-ncearcă / Un zbor compact, extatic, într-un vacarm ridicul... // Pe urmă se prelinse ca o imensă pată / De instabile tonuri — mereu întunecoase. / Ce-nchipuiau o trîmbă de elefanți plecată / Spre țintirimul cărnii și-al putredelor oase... // Această viziune din urmă fu cea justă : / Curînd se-adeveri funestele impresii ! / Era, de fapt, o turmă minată dinspre pustă. / Cu trunchiuri mari, ghiolbane, ca un exod de gresii... // Nediferențiată persistă-n creier zarea. / Dar orice punct ce vine și se bosumflă-n falâ / Amplifică și face un fluviu vast cărarea, / Contura unei vite crescînd monumentală ! // (Io-s dinspre bărăgane și ochiu-mi recunoaște / Cum pe tipsia-ntinsă confunzi un praf c-un vultur, / Or astru-n zori-l-adumbră zvicnirea unei broaște, / Or holdele le-asemui cu-a mărilor tumulturi...) // La fel, nimbată-n colburi, deosebii cea turnă, / Și, ager la privire, curînd băgai de seamă, / Cum se luptau bouarii pe laturi și pe urmă / Să-nchege acea pînză ce-ntr-una se destramă.... / Iar oamenii aceia ce clătinau spre-ncoace / Păreau să se desprindă din neguri de baladă / Păreau că sînt din cremeni zdrobite sub tesace, / Hîrsuți cum înșiși codrii cînd vîntu-n ei se-noadă. // Ast chip, se-apropiase, deși părea să stee / Ca înrămată-n zare fantastica devalmă : / Din pata de culoare o lîncedă maree / De politonuri sumbre în revărsare calmă... // A desprimăvărire păreau cum se dezgheță / Bălțatele coline prin aburi de zăpadă, / Or cum prin bura toamnei ți-apare codru-n ceață / Cînd vîntu-i hăituiește besmetica cireadă... // Erau, de fapt, aceleași patetice cornute / Cu ochiul scurs, cu cornul stîrnit nobleți de zimbru, / Dar osebii pe trunchiuri cu fieru-ncins cusute / A morții ecusoane ; un A — funestul timbru ! — // Am înțeles atuncea exodul unde duce / Și-mi afundai privirea tăișe ca jungherul / Prin vitele acelea prostite la răscruce / Prin ochii lor albaștri care reflectă cerul... // Curînd păreau mai clare impresiile mele — / Ca deslușind pe-o hartă un munte de-o prăpastie — / Se scorojiră-aevea conturele acele / Prin adîncite riduri și crenelate coaste / / Mi se părea că nu știu ce zeu, zdrobind din fașe, // În pumn gigant, lucrarea-i pe care n-o regretă, / Închipuise-aceste gigante cocoloașe, / Materia aceasta ce se mișca incertă !..." *(Turmele Soarelui)*

M. UNGHEANU

Desen de CHAGALL

MEMORIA ZĂPEZII

Viscol — spulberare în miriade în meteori a unei gigantice planete albe, viscol care preface orașele în vetre pompeiene, acum cînd la ceas de inclinare a lămpilor, lava înstelată ne-a cotropit casa, treptele, sufletul.

Stau zăvorît într-un sonet eminescian, cu atmosferă, e drept autumnală :

„Și tu citești scrisori din roase plicuri
Și într-un ceas gîndești la viața toată,
Pierzîndu-ți timpul tău cu dulci nimicuri,
N-ai vrea ca nime-n ușa ta să bată ;
Dar și mai bine-i, cînd afară-i zloată,
Să stai visînd la foc, de somn să picuri..."

E vremea la care-i gîndim pe „bătrîni", pe cei cărora le-am fost cum se zice, contemporani și pe care o altă lavă, de lut înflorit i-a acoperit în Pompeiu din dealul Șerban Vodă. Să fim arheologii care le caută umbra, așa cum s-a săpat în memoria noastră, cum în lacuri de asfaltit s-a săpat Ninive...

Vom împlini curînd vîrsta iisusică, a Răstignirii, vîrsta la care cele mai multe cuvinte în negare, vin din interior, la care sînt mai dramatice zvîrcolirile și în care ești gata să te consideri despuiat de tot ceea ce ai cucerit prin timp, aruncat la poarta unor noi începuturi. Vîrstă care nu e a amintirilor. Și totuși, îi văd, îi aud, îl simt înaintînd prin viscol, implacabili ca în înduioșătoarele ilustrații de abecedare pe cei care am apucat să-i întîlnesc, în drumul lor — vai, abrupt ! — către Stix. Un soi de parc provincial cu statui ninse de cască în mine și capăt memorie de scrib egiptian și-i chem în plumb proaspăt, de gazetă nouă, pe cei Lunecați... Derulez o peliculă fantastă cu imagini aproape topăitoare, cu lumina modificată de prea îndelung repetate proiecții, cu un aer de vechi aurit, stagnat în fluid...

...O iarnă cu turnuri crăpate și dezastre silvestre undeva, într-un cartier cu circiumi și cimitire, pe strada cu bizare încolăciturl. Frăsinet. Sînt în casa lui Bacovia. Poetul rostește versuri de Eminescu și Poe, cu o voce nespus de frumoasă, vibrantă și eu îl aud de aici, din mica șufragerie unde m-a găzduit pentru cîteva clipe doamna Agatha și e frig și miroase a cearâ, a ceai și a flori vechi, uscate în jurnale și viforniță clatină perdeaua și clinchetesc linguriile de argint în dulapul de culoarea frunzelor arse. Și vîntul creiază singura-i, distinctă, euritmic : Ba-co-vi-a !

...O fereastră de cristal. Sadoveanu o privește un minut, un ceas, două. Vorbește despre Creangă așa cum nimeni n-a mai vorbit despre un scriitor, cu vorbe cum nu-mi va mai fi dat să aud, vorbește clipei prezente dar și imenselor despicături ale timpului pe care le deschide în aer dîncolo de geam. Cuvinte care clatină frunzele copacilor primordial de pe pereții Voronețului din miază-noapte.

...La catedră e un domn cu chipul cumplit de palid, încercănat, un domn care nu aude bine și se slujește de un mecanism fioros, complicat. Știu că e Camil Petrescu, încerc, să-i transcriu cu ambiții stenografice cuvintele dar nu izbutesc. (Cum or fi izbutit biografii iviți ciupercărește să „memoreze" după 20 sau 30 de ani grupuri de sute de cuvinte din „conversațiile cu Camil" ?) Domnul cu gesturi elegante pare un ilustru lutier cu auzul atacat de sunete rare, un alchimist cu suris tandru și, pentru mine, Bălcescu.

...Piața Confederației. E dimineață de octomvrie, translucidă. Movile mari de mere catifelate, adevărate piramide roșii și aurii sînt zidite savant sub ochii unui bărbat cu baston, cu păr alb, zburlit, un bărbat care urmărește cu un interes straniu fiecare gest, cu aparențe ostile. Deodată .. Virful bastonului împunge piramida și merele se răpîndesc pe caldarîm. Ca într-o partidă de biliard regesc, bilele se caută, se ating, piatra se podește fastuos. Și bărbatul se copilărește, rîde cu dinți mari, albi, rîde cuprins de o frumusețe vitală, tinerească. Apoi se burzuluiește din nou, și îl răsplătește pe „zidarul" stupefiat cu o sumă incredibilă. Îl privesc cum se îndepărtează, pripit, de la locul de joacă dureroasă. E neasemuitul George Călinescu.

...O uriașă umbră neagră peste care ninge cu intermitențe cu fire de barbă. Un sombrero pe creștet masiv. Oamenii îl urmăresc cu încîntare pe bătrînul care își bocăne în asfalt, în augustul încins, bocancii. Trece părintele Galaction.

...Arghezi. Cîinii Mărțișorului sînt departe din casa nouă în care îl caut, departe arborii domestici, lighioanele. Îmi întinde o țigară („Caragiale m-a învățat să fumez").

...Podul clădirii cu stucatură văruită din bulevardul Ana Ipătescu 15, redacția „Tînărului Scriitor". Moș Cazaban ne-a adus „marfă". Îi caut ochii. (Vînătorii îndrăciți ca el capătă cu timpul, ochi de sălbăticiune). Ei l-au văzut pe Eminescu. Am turnat în mine umbra cu straie de șiac a Luceafărului Privi-ți-mi ochii. Comunicarea se continuă.

...Blaga, care nu a auzit de mine, doamne ferește ! dar care mă laudă cu nemaipomenite cuvinte pentru că i-am trecut pragul. Ce frumos, ce cald, mint geniile.

...Cimitirul Vatra Luminoasă. În capela în care e depus trupul neînsuflețit al dragului belfer Ioachim Botez, profesorul meu de „limbămînt și semaseologhie" au intrat cîțiva copii orbi, fără să știe. Se joacă, se strigă, cu mîini întinse.

...Noapte de ianuar'69. Citesc cu Nichita versuri de Labiș, e limpede că dacă s-ar fi cunoscut, ei s-ar fi iubit, e limpede că absurde condee vor să-i despartă, decisiv. Și la capătul fiecărei fraze îl aud pe Laie spunîndu-mi cu aerul lui mucalit : Bădie...

Viscol.

Filmul se încețoșează. Memoria mea — ori a zăpezii — a gravat în plumb aceste conture. Toate măruntele (și marile) dihonii între cei ce alcătuiesc breasla sfîntă a scriitorilor plătesc în clipa în care ne confruntăm cu cei sublimi, cu „bătrînii" care s-au jertfit trudind pentru „creșterea limbii românești".

Gheorghe TOMOZEI

Desen de EUGEN DRAGUȚESCU

ION ALEXANDRU

JURNAL DE POET

„...a creşte înseamnă a fi deschis pentru depărtările cerului şi în aceeaşi măsură a fi înrădăcinat în întunecimile pămîntului".

Der Feldweg

E către miezul nopţii. Pădurea Neagră a amuţit, izvoarele Dunării însă lucrează, poate de la începutul lumii se tot luptă cu adîncimile să le aducă afară şi să le arate lumii şi apoi să le poarte cu grijă să nu se piardă pînă în mare unde vor fi iar încredinţate altor adîncimi şi zări necunoscute. De pe colina mea privesc cealaltă colină cufundată în noapte. Acolo într-o casă de lemn umbrită de pădure şi singurătate filozoful Martin Heidegger de bună seamă că în patul acela de campanie se gîndeşte încă la România.

I-am spus prea mult în seara asta despre Eminescu şi Blaga şi schituri şi despre noi cei tineri ca să se şteargă cu uşurinţă cele adevărate. Cei mari sînt atît de simpli că rămîn mereu de neprins în cuvînt; ceea ce-i simplu e cel mai greu, s-a spus.

Un om mărunt cu obrazul blînd de copil mă ascultă părinteşte mirîndu-se. Fereastra dă spre pădure se lasă amurgul şi clopotele de departe încheie lumina zilei. De-o săptămînă de cînd am primit scrisoarea de la Dumnealui că pot veni, m-am tot pregătit din scrieri şi iată că acum povestim despre alte depărtări din Filocalii care au alte zodii decît cele din "Sein und Zeit".

În treacăt fie spus, numărul cărţilor lui Heidegger e de peste douăzeci şi traducerile s-au făcut aproape în toate limbile pămîntului şi numărul comentatorilor dintr-un breviar recent apărut se ridică aproape la două mii. O carte recentă apărută în Franţa despre articolele politice ale lui Heidegger apărute înainte de război precum şi o scrisoare publică a fiicei lui, Husserl, vin să facă lumină înlăturînd bănuielile ce rămăseseră asupra filozofului că ar fi acceptat ori împărtăşit ideologia naţionalistă. Desigur, problemele nu-s atît de simple dar răspunsul este categoric : nu. Pentru a-l cunoaşte însă pe Heidegger - în ce constă problematica lui trebuiesc ani de studii serioşi asupra întregii filozofii din vechime pînă la Nietzeche.

Cei grăbiţi vor putea, una două (cum s-a întîmplat), să-l treacă pe Heidegger printre cei duşi cum s-a întîmplat cu Kant o vreme şi cu scolasticii. Studenţimea de astăzi de aici pe cît de superficială, pe atît de încălzită după „nou sociologic freudian" îşi va reveni într-o zi dacă va mai fi cu ce să-şi revină.

Da, Domnule Profesor, studenţii de la noi sînt mult mai gravi şi mai responsabili decît atita pleavă de pe aici.

Pentru că, ceea ce-i greu cheamă adîncime şi adîncul e simplu. Aceşti tineri au pierdut legătura lor cu acel Feldweg de care vorbiţi Dumneavoastră. Şi cine a pierdut legătura cu esenţa nu mai înţelege nimic. Se angajează în multe, dar superficial. A fi pretutindeni şi totuşi nicăieri. Cît de simpli sînt presocraticii, cît de clar este Augustinus şi Pascal. Şi cît de curate şi minunate sînt cărţile Dumneavoastră iubite. Domnule Profesor. V-am adus doi trandafiri pe care i-am sădit cînd am ajuns în Freiburg acum aproape o jumătate de an. Izvoarele Dunării i-au udat, vînturile pădurii i-au îndemnat dorul după mama din Ardeal, i-au trecut prin foc şi apoi venirã norii înghetaţi şi viscolele şi auzeam armele de vînătoare pe urmele sălbăticiunilor şi semn era că trandafirii sînt bine privegheaţi. Apoi au fost bătăile turnului străvechi ce tot vorbeşte cu cerul de şase sute de ani aici către miezul Europei. Dumneavoastră. Domnule Profesor. veţi plini acest an optzeci deja în căsuţa asta de lemn cu podea şi grinzi şi pereţi tot din lemn şi la masa asta pe care aveţi înrămat chipul maicii Dumneavoastră care a trecut dincolo de izvoarele Dunării şi vă aşteaptă îmbrobodită cu năframă neagră.

Şi pruncii morţi în război sînt tot acolo şi acuma Dumneavoastră ştiţi că e tîrziu şi-i aproape noapte şi Coralia vine încet şi trebuie să vă luaţi rămas bun către marea cea mare.

Poate că nici nu trebuie să vă luaţi rămas bun. căci nu rămîne nimic. căci ceea ce rămîne. este *acolo* lîngă mama Dumneavoastră. Căci ce este acest Sein - această Fire. Domnule Profesor. de care aţi vorbit o viaţă atîtor mii de studenţi? Eu cred că-i mama Dumneavoasrtă , Domnule Profesor - nu alta. ci fâptura asta ce vă priveşte din rama de pe masă. Nu-mi spuneţi cu un surîs ascuns de copil neîncrezător arătîndu-mi cărţile ce s-au scris despre Dumneavoastră, complicat - teoretic speculative că ar fi literă moartă ? *Über*, despre nu *In*.

Şi de ce mă priviţi cu atîta băgare de seamă ?

Poate că n-o să ne mai vedem niciodată. Mă bucur tare mult că am putut fi o seară numai noi doi şi că tare multe voi fi învăţat...

Ce înseamnă „Luceafărul"? — m-aţi întrebat. — E steaua aceea de seară şi de dimineaţă între care se închide noaptea şi se deschide cerul.

Redau mai jos. în romîneşte. textul poemului-cugetare „Aus der Erfahrung des Denkens" - Din învăţămintele cugetării.

Asupra unor termeni îmi rezerv dreptul de a reveni cînd voi fi cunoscut mai îndeaproape semnificaţia cuvîntului heideggerian. Acest *Poem* să-i zic. a apărut într-o cărţulie după război şi se vor putea întîlni parte din numirile filozofice şi parte din căutările din *Sein und Zeit*. Ţin să adaug că a apărut de curînd *Sein und Zeit* în ediţie bilingvă în Franţa. Textul încă nu i-am citit. abia primindu-l. Voi reveni asupra acestor poveşti cu vremea.

DIN ÎNVĂŢĂMINTELE CUGETĂRII

Drum şi cumpănă
Cărăruie şi poveste
Se găsesc pe-aceeaşi cale

Mergi şi porţi
Greşeală şi întrebare
De-a lungul Potecii tale

CÎND ÎNTÎIA LUMINĂ DE DIMINEAŢĂ CREŞTE ÎN LINIŞTE DEASUPRA MUNŢILOR...

Întunecimea lumii nu poate vătăma
Niciodată lumina Firii

Noi venim prea tîrziu pentru zei
Şi prea devreme pentru Fire, al cărei
Poem început este omul.

A merge spre o Stea, numai atît.

Cugetare înseamnă restrîngere în jurul unor gînduri
Aşa cum o stea pe cer fixează lumea.

CÎND ROTIŢELE VÎNTULUI ÎNAINTEA MÎNIOASEI FURTUNI ÎN FERESTRELE COLIBEI CÎNTĂ...

Curajul cugetării se trage din exigenţa Firii
apoi se dezvoltă după cum îi vorbeşte
Îndeminarea.

Îndată ce avem lucrul înaintea ochilor şi
Cuvîntul în inima ascultării, izbuteşte
cugetarea.

Nu învăţăm mare lucru din deosebirea
dintre un subiect învăţat şi un lucru gîndit.

Dacă e socotită cugetarea ca un duşman
şi nu ca un simplu adversar apoi s-ar
putea privi obiectul cugetării cu mai multă
bunăvoinţă.

CÎND DE PE CERUL PREGĂTIT PENTRU PLOAIE DEODATĂ LUMINA SOARELUI ALUNECĂ PESTE PĂŞUNEA ÎNTUNECATĂ...

Noi nu ajungem niciodată la gînduri. Ele vin
la noi

Aceasta este ora prielnică Dialogului
El însenineazâ dezmeticirea în comun.
Acesta nu evidenţiază opinia contradictorie,
nici nu rabdă aprobarea îngăduitoare.

Dintr-o asemenea sociabilitate (de idei) între
prieteni se desprinde poate cîte ceva în
meseria
cugetării. Şi pe neaşteptate prin asta unul din
ei devine Maestru.

CÎND LA ÎNCEPUT DE VARĂ NARCISELE UNA DUPĂ ALTA SE ASCUND PE CÎMPIA ÎNFLORITĂ ŞI TRANDAFIRII MUNŢILOR SUB ARŢĂRI STRĂLUCESC...

Măreţia mijlocitorului

Numai plăsmuire păstrează vedere.
Totuşi plăsmuire sălăşuieşte în Poem.

Cine ar putea, atîta vreme cît el vrea
Să ocolească nenorocirea să treacă
Prin chinurile facerii Însufleţirea ?

Suferinţa trimite puterea ei mîntuitoare
acolo unde noi nici nu ne-am aştepta.

CÎND TORENTUL ÎN MUNŢI ÎN LINIŞTEA NOPŢII DIN CĂDEREA SA PESTE COLŢII STÎNCILOR POVESTEŞTE...

Cele mai vechi ale trecutului vin în
cugetarea noastră din dincolo-ul nostru
pierdut şi totuşi închis în noi

De aceea aşteaptă cugetarea venirea
trecutului şi este aducere aminte.

A fi matur înseamnă : a te opri la timp
acolo unde unicele gînduri au dat peste un
drum de gîndire care în structura sa a atins
apoteoza.

Pasul îndărăt din Filozofie în cugetarea
firii noi trebuie să cutezăm şi să-l facem
îndată ce în obîrşia cugetării am devenit
familiari.

CÎND DUPĂ NOPŢI DE IARNĂ ÎN CARE VIFORUL A SPULBERAT COLIBA, ÎNTR-O BUNĂ DIMINEAŢĂ PRIVELIŞTEA ÎNZĂPEZITĂ A ÎNCREMENIT...

Povestea cugetării în esenţa ei ar fi mai
înîi odihnitoare
prin aceea că-i incapabilă să spună ceea
ce trebuie
să rămînă nespus

O asemenea incapacitate ar opri cugetarea
înaintea lucrului

Vorbitorul şi spusul nu-i nimic
în nici-o limbă

Dacă vreodată e posibilă o cugetare totuşi
vie,
Mirarea cui ar putea-o cumpăni.

CÎND PE PLAIURI TURMELE ÎNCET COBOARĂ CLINC, CLINC...

Caracterul poematic al cugetării nu-i decît
un voal.

Unde acest caracter apare deşteaptă pentru
multă
vreme utopia unei înţelegeri semipoetice.

Însă gîndirea poematică este într-adevăr
Topologia Firii.

Ea numeşte acesteia (Firii) obîrşia
esenţei sale.

Portret de
CONST. ION POPOVICI

ETA BOERIU

Solstiţiul singurătăţii

Cînd spicele noaptea sărută pămîntul
Pe timple şi-n creştet cu buză tepoasă,
Morţilor vii le-ascultă cuvîntul
Foşnind fără scîncet, ca lanul sub coasă.
Şi ei, dintre cîrtiţi, cu ele-mpreună,
Cînd soarele-i bate tărînei în poartă,
Ne-ascultă, ne-ascultă şi-n vînt se cunună
Inimă vie cu inimă moartă.

Dar iată s-au copt sudorile noastre
Ca mustul fierbinte din pîntecul viii,
Ca feţii de păsări dospiţi în găoace,
Şi-n gînduri ca-n horă doar vii cu vii
Nicicînd nu se prind să cînte, să joace.

Din pragul frigului statornic

Ne dezmiţea un cer pleşuv de zodii
Şi nouă ruginit de-ntrucăutarea
În care-am ars ca sîmburii de rodii
Şi ne-am uscat bătuţi de vînt ca sarea,
Un timp scoborîtor în cataracte
Şi greu pe umeri, stăruind sub trunte
În straturi groase de amintiri compacte
Ca pratul printre tilele cărunte,
Un vînt din patru colţuri neprielnic
Acestei pînze-n larg destăşurată,
Un soare-opac înmugurind vremelnic
Pădurea noastră de dorinţi uscată,
O magmă rece pe sub noi ca lutul,
Pămînt fierbinte-al celorlalţi şi rodnic,
Ci nouă de pe-acuma aşternutul
Temutei ierni şi-al frigului statornic,

Ne dezmiţeau şi totuşi strînşi, ca mirii
Întinşi sub bolţi pe lespezi înghetate,
Ca două vechi efigii-ngemănate,
Ne străduim să nu-i murim iubirii.

ION TUDOSE MARIN

Prietenul meu Alain

Cresc patru iepuri între raft şi chiuvetă pe una din poliţele în prelungire. Îi cresc pentru prietenul meu Alain, amator de vînători cu pînde şi fără pînde. Ştie o mulţime de poveşti cu iepuri neprinşi şi ăsta cred că e motivul pentru care îi cresc printre cărţi.

Cînd mă vizitează, prietenul meu Alain, ascund iepurii dar el îmi spune că la mine se simte întotdeauna cu puşca în spinare. De cîte ori îl invit să ia loc pe pat îşi dă puşca jos şi o reazemă de copacii din colţuri, apoi îl servesc cu ce am mai bun în casă. Îi place ciocolata, învelită în foiţa albastră. cu o fetiţă roşie deasupra. După ce mănîncă ciocolata, pe fetiţa roşie o pune în buzunarul de la piept şi rîde :

— Mai dă-mi una şi pentru celălalt buzunar !

— Nu mai am.

Prietenul meu Alain nu se supără, dar ocupă tot patul. pe toate dimensiunile ceea ce înseamnă că e tot aia. Îmi cere o scobitoare cu care să-şi aleagă părul cu cărare la mijloc. Nici o dată nu am avut scobitori în casă şi chibriturile mele s-au nimerit să fie din carton. Din cauza asta şi alta cărarea lui Alain nu mai poate fi pe mijloc. Acum îşi priveşte mîinile şi are remuşcări pentru toţi iepurii împuşcaţi. cîte unul. cîte doi, chiar şi pentru cei vii, cei doi prinşi cu mîna şi băgaţi în tolbă. Cînd a ajuns acasă n-a mai ştiut care sînt iepurii împuşcaţi şi care prinşi cu mîna.

— Ştii, de mult dau ocol casei şi niciodată nu iese la fereastră !

— La care ?

Prietenul meu Alain rîde de întrebarea mea şi apoi de întrebarea lui, la a doua răspunde, la a mea nu răspunde. Casa are patru ziduri şi fiecare zid are două ferestre, în jurul casei sînt numai străzi, el strigă la o fereastră, fata aleargă la alta, iar el crede că niciodată fata nu va ieşi la fereastra la care strigă el. Alain zîmbeşte puţin, foarte puţin, atît cît să-i ajungă zîmbetul pe degete, de acolo înapoi în privire. apoi împăturşte zîmbetul şi-l bagă în buzunarul rămas liber fiindcă eu n-am mai avut ciocolată cu fetiţă roşie pentru celălalt buzunar.

— Tu pleci, chiar te-ai hotărît să pleci ?

— Da.

Acum, Alain îşi trage pe piept raftul al doilea de cărţi şi lucrul e foarte uşor, fiindcă raftul este deasupra patului. Comod ar fi fost să ia al treilea raft, dar ar fi dat peste iepuri. Nu mă mai tem fiindcă de cîte ori vine la mine. Alain nu citeşte decît un raft de cărţi, cînd termină îşi curăţă puşca pe ţevi, îşi pune pălăria verde tot culcat, pălăria se turteşte puţin, îşi îndeasă cismele de mlaştini. pînă la coapse şi cu mîna pe armă, cu ochii închişi, pleacă la vînătoare Ritualul se schimbă în sens invers cînd vine de la vînătoare şi după faţa lui nu vezi vreo-dată că vînătoarea s-a terminat cu obişnuitul succes. Mă aşez pe scăunel şi îl ajut la iepuri :

— Şi cînd te gîndeşti că acum nu m-am lăsat păcălit ! dar tot nu a ieşit la fereastră !

— La care ?

Alain îşi împăturşte iepurii lîngă pat, îi va lua cu el cînd pleacă, dar după privirea lui văd că vrea să-mi lase puşca aici şi mi-e frică de asta. O reazămă din nou de un copac prin care trece apă cu clor şi-mi povesteşte cum a fost la vînătoare. „În general vînătoarea nu se deosebeşte de cealaltă şi nici iepurii de azi nu sînt altfel ca iepurii de ieri sau alaltăieri".

Îşi dă jos costumul de vînător, îl îndeasă în raftul rămas gol, cismele înalte le aruncă sub pat aşa că mîine le voi găsi înţepenite de noroi uscat fiindcă la mine sub pat mai am şi copaci verzi prin care curge abur, la fel ca prin armonica de sub fereastră.

— Ar fi bine să rămîi. Eu sînt învăţat cu umblatul.

— Şi eu sînt.

Mă contrazice şi nu mă lasă să plec cu el. Alain crede că de altceva vreau să plec şi că mai bine n-aş face pe prostul să părăsesc pădurea asta din care doar iepurii lipsesc ! „Dragul meu, prietenul meu, ce n-aş da să strigi la fereastra la care trebuie, să nu mai faci boacăne şi să bagi iepurii vii lîngă cei bătuţi cu alice, Alain, Alain, aş vrea să te las aici în locul meu dar ai să te crezi în pădurea ta şi ai să sări cu puşca de aici, c-or să te cheme noaptea prin somn toate ferestrele".

— Aş plînge o dată cu tine.

— Aş rîde cu tine de un milion !

Alain se chiorăşte la mine, se întinde pe pat în ciorapi verzi şi întinde mîna către primul raft. Îl adună pe piept şi iar citeşte din cărţile mele cu poveşti. Nu înţeleg de ce nu ia raftul care îi e la îndemînă. Iepurii i-ar fi sărit în faţă şi l-aş fi văzut mirîndu-se, rîzînd l-aş fi văzut cu hohote, scuturînd patul, ar fi căzut pe el steluţele prinse cu pioneze în tavan, iepurilor le-ar fi apoi frică, s-ar ascunde în cizmele lui lungi şi Alain ar fi rîs şi mai tare, iar eu n-ar mai fi nevoie să plec, nicăieri.

Dar Alain n-are habar de toate astea şi citeşte raftul întîi, pentru prima oară două rafturi deodată.

— Adu-mi puţină apă !... spune-mi la tine apa de la chiuvetă este de izvor ?

— De izvor, Alain !

Bea apa pe care i-o aduc în ulcior. dar preferă paharul cu gîtul larg. Continuă să citească. Nu-i iau paharul de pe piept unde şi l-a aşezat ca pe-o tavă şi mă minunez încăodată că el caută aici taina fetei care nu iese la fereastra la care strigă el. Nu va afla acolo nici de ce plec cu el, nici de ce m-am hotărît s-o fac. Iau cărbunele şi-l desenez pe Alain citind. cu paharul pe piept, desenul nu-mi iese şi-l stric, făcîndu-i paharul — fîntînă. cartea — fereastră şi mîinile — cîntec. Îl termin aşa, îl semnez, îl dedic şi arăt desenul lui Alain. Rîde :

— Pune paharul la loc !

— Îl pun acolo unde vreau.

Alain mai are o singură carte de citit şi se va apuca nebunul de al treilea raft. Va da peste iepuri, eu o să mă prefac că nu ştiu nimic, el o să creadă că aici e pădure, o să pună mîna pe puşcă. eu o să-i asvîrl cartuşiera mai înainte dar el o să-i împăturească de vii ca pe toţi ceilalţi.

— Vezi ce scrie aici : „Prietenul credea că i-a ascuns bine, dar în cele din urmă a văzut că e prima ascunzătoare la care s-ar fi putut gîndi celălalt".

— Alain, tu ai ştiut de iepuri !

Alain nu răspunde decît la întrebările lui, undeva, între ţevile puştii. între pagini, între tîmplele care zvîcnesc „unu-doi" şi termină cartea din urmă. Îmi arată piciorul patului şi cred că în felul ăsta are să procedeze de acum. — Cu semnele o să ne înţelegem. Dar semnele grăesc : lîngă pat, patru iepuri împăturiţi arată cu urechile înspre puşcă, iar ochii şi-i ţin în pămînt de frica lui Alain, chiar aşa morţi cum sînt.

— Am fost din nou, n-a ieşit nici de data asta deşi am schimbat fereastra. Data viitoare mergem amîndoi, tu ai să stai într-o parte, eu într-alta, şi n-am să mă supăr dacă va ieşi la fereastra la care strigi tu.

Prietenul meu Alain rîde acum. eu dau buzna la dulapuri, îi asvîrl un costum frumos, el îmi cere şi o cravată, iepurii mei ascunşi put, ai lui vînaţi put, îi învelim în ziare şi-i luăm cu noi.

Undeva, în drum, găsim lăzi de gunoi pregătite.

Cronica lantezistă

MARIN SORESCU

PIETÀ

Urmărind cele trei Pietà, se poate vedea drumul lui Michelangelo, de la încrederea lui formidabilă în sine, la neîncredere, slăbiciune, teamă. De la linişte la nelinişte. Abia înainte de moarte e nemuritor şi dacă mai trăia o viaţă nu mai era nevoie de un alt sculptor pe lume. E deja moderna *ultima Pietà*. Prima *(San Pietro, Roma) : doi adolescenţi, unul mort, altul viu, amîndoi prea plini de viaţă. El e făcut ca un val, cu creasta în jos. Piciorul stîng — atîrnînd. Singurul sentiment de moarte, de nesprijin. Capul lăsat moale, faţa în sus, căzută sub stele. Urmăreşti linia privirii ei : în abisul din trupul frînt, în golul făcut de arcul frînt al trupului. Ochii lui sînt închişi, dar închişi în sus. (Ar fi privit în sus). Nimic, sau prea mult, de pietate, în tot ansambiul. Ea are ceva carnal. Muşchii sînt încordaţi, cer. Încă muşchii lui sînt încordaţi. Au toată electricitatea în ei. Aici e Michelangelo, autorul lui David. Isus face pe mortul, e plin de vlagă. Sau e un Isus care ar fi murit în epoca de început de minuni (schimbarea apei în vin). La întrebarea unui ziarist dacă-i place Michelangelo, Brâncuşi ar fi răspuns, se zice, cu o altă întrebare : „Dumneata, ai putea să dormi într-o încăpere plină cu Michelangelo ?" Punerea aceasta în mormînt nu încape în mormînt, pentru că e plină de vitalitatea unui sculptor, care şi el era la începutul minunilor. Pietà de la Roma e operă de echilibru juvenil. E şi singura isprăvită. Lustruită, cu toate umbrele puse la locul lor.*

A doua : *O întîlnesc în inima domului din Florenţa. E executată prin 1545, la mulţi ani după cea din S. Pietro. Participă : Madona şi Cristos, Magdalena şi Nicodim. Condivi o descrie astfel : „Cele patru personaje sînt mai mari decît în natură ; se vede Fecioara sprijinindu-l pe Cristos, cu pieptul, cu braţele, cu genunchii. Cristos, ca un corp care se lasă, cade într-o sfîrşeală a tuturor membrelor". Artistul este în plină epocă de perfecţiune. Ambiţiile supraomeneşti îi produc însă violente crize. „Căci toate lucrările făcute pînă atunci păreau nimicuri pe lîngă ale sale" — cum spune Vasari — asta nu-l mulţumeşte. Se ia la întrecere cu sine. Foarte puţine lucruri sînt duse pînă la sfîrşit, mereu fiind apucat de planuri mai irealizabile. Cam în aceşti ani compune şi acel sonet atît de trist :*

Giunto è già'l corso della vitta mia / Con tempestoso mar per fragil barca / Al comun porto, ov'a render si varca / Conto e ragion d'ogni opra trista e pia. / / Onde l'afettuosa fantasia, / Che l'arte mi fece idolo e monarca / Conosco or ben quant'era d'error carca, / E quel ch'á mal suo grado ognun desia / / Gli amorosi pensier già vani e lieti. / Che fien'or, s'a due morti mi avvicino ? D'una so certo, e un altra mi minoccio. / / Nè pinger, nè scolpir fia più che queti / L'anima volta a quello amor divino, / Ch'aperse a prender noi, in croce la braccia".

(P-o mare furtunoasă, cu-o barcă prea gingaşă / Ajuns-a, în cursa ei, viaţa mea, / În acel port ştiut de toţi în care se ţine seamă / Şi se dă socoteală de orice faptă ticăloasă ori cucernică // Tocmai de-aceea îmi dau astăzi seama / Cît de greşită mi-era închipuirea / Care-mi făcea din artă idol şi monarh / Şi tot ceea ce poate dori oricine, chiar şi fără voia sa. // Iar astăzi cînd spre două morţi mă-ndrept / Din care de una sînt sigur iar cealaltă mă ameninţă / Ce vor deveni deşartele şi veselele gînduri de iubire ? / / Nici pensula nici dalta nu-i mai dau linişte / Unui suflet întors cu totul spre acea dumnezeiască iubire / Ce şi-a întins braţele pe cruce pentru noi". (Traducere Ştefan Crudu).

Cam acesta era universul sufletesc cu care a sculptat. Isus — complet dărîmat. Magdalena, chiar dacă te face să te gîndeşti la Leda dintr-un carton al maestrului, şi după care cineva a făcut o statuie, e, în frumuseţea ei, plină de o melancolie spăsită. Ea e desprinsă cumva de grup, ori formează o aripă aparte. Cealaltă — reprezentînd o sfîntă treime, cu centrul de greutate în capul căzut al fiului, în obrazul său lipit de cel al mamei. Partea aceasta nu e definitivată. Dalta s-a răzgîndit, mîna a ezitat.

Pietà Rondanini *(Palatul Sforzesco, Milan). A lucrat la ea pînă la moarte. Cu patru zile înainte de a-şi da obştescul sfîrşit, încă mai meşterea. Şi voia să mai lucreze o zi dar i s-a comunicat că e duminică şi că trebuie să se odihnească. Aşa a intrat maestrul în marea duminică, plecînd direct de la această din urmă Pietà. Impresia pe care ţi-o face e nemaipomenită. O jale universală, de cucerire a cosmosului degeaba. S-a întîmplat cu blocul de piatră, ce se întîmplă cu frescele vechi, cînd sînt văruite şi peste ele se aşează altele. Michelangelo a făcut mai întîi o Pietà care nu i-a plăcut. A început, peste ea, alta. Din cea veche se păstrează urme : un ochi în capul mamei. Un picior, de la genunchi în jos, intrînd ca un piron în piatră. Ori în pămînt (spre centrul pămîntului). Cu întregul grup — ne aflăm în plină dumnezeire. Un Isus, parcă dormind, prelingîndu-se în jos, sub o povară care e chiar mama lui. Efectul e acesta : se pare că nu mama îl sprijină, ci invers. El o duce. E o punere în mormînt a mamei, parcă ea a făcut toate patimile, parcă ea a murit — şi el care trăieşte, ori poate a murit mai demult, îi e călăuză. Se crede că meşterul n-a vrut să termine statuia. Era — susţin specialiştii — imposibil : nu-i mai ajunge piatra. Voia să perfecţioneze, pentru el doar, un sentiment. Redarea unui sentiment. Să vadă pînă unde poate ajunge cu această ratare a unei lucrări (ştia că nu mai poate s-o termine). Cum se vede acum, cugeţi că a fost gîndită anume aşa, şi că resturile de la prima variantă, ochiul, piciorul, reprezintă omenirea întreagă, venită să participe la această îngropăciune. Nicăieri o impresie de mulţime în singurătate, mai mare ca aici. Se simte sculptorul trecut prin* Tomba Medicilor. *E Michelangelo, după ce a făcut* Noaptea, *cea cu sînii ca două mormînte : unul din care se învie şi altul din care nu se învie, dar nu poţi să ştii niciodată, care e unul şi care e celălalt. E Michelangelo, ieşit vlăguit din Capela sixtină.*

Unde e creatorul cu mîna întinsă, trecîndu-i fulgerul lui Adam ? Unde e Adam primind, încrezător, ca de la o femeie, prin vîrful degetului arătător, electricitatea din cer şi de pe pămînt ? O linişte mare e în jurul acestei ultime Pietà. Să ne descoperim.

MARIUS ROBESCU

Înăuntru

Sub draperii mișcate, înăuntru
răspunde casa. Scări spirale
și coridoare triguroase
pe unde merg și rătăcesc cămile.
O, animalele însingurate
au glas, aproape pot cuvinte,
în disperare ling cerneala
pereților și sarea scursă
străină de pe oseminte.
Și firea mea în aburul înalt
și-n toată paloarea clătinată,
frunză în oxigen lichid
ca pielea broaștelor uscată.
Mă otrăvesc seminte vii
adulmecîndu-mă, cranii de plante
mă-neacă-n seva ridicată
prin lujerele lor siflante.
Mai am un pas, o urmă,
un mistic număr — nutăr
un ochi secret ca să-l străpung cu ochiul,
o turmă-njunghiată să adun
spre care, de la naștere, eu sufăr.

Lacrimă căzînd

Cuvîntul dîntîi, plin și uitat
ori al unei memorii străine
izbăvitor, simț
un val verde și arămit
ca drojdia fîntînilor, o ceață
blîndă cu muchii și sunete
de oase pe sticlă, mai departe
decît ochiul în care scobor
decît auzul spre care
de-a dura pe clape mă duc,
decît albul și decît metalul,
lacrimă căzînd la înaltul
cer cu nașteri spuzit.
Iarbă crudă în vara ploioasă,
putregai în jurul frunții,
stea de mai biruind funest
ca sabia în cădere,
parte pururea ninsă, curată
a lumii pe pămînt.

Cer firav

Cer firav prin valuri trecut.
Mă-ntorc de la sterpele nade
culcat ca o ramură, gol
întins sub puterea de spade.

În lacul aprins o cădere
a stelei cu nervul sucit.
E putredă luntrea și încă
vînatul n-a fost săvîrșit.

Suflare polară înecă
și plaja ; pecetea de fiu
topită se scurge pe fruntea
suavului meu bidiviu.

Am glas de iertare. Sînt eu
învins glorios și tîrît
sub furci cu tăișuri de gheață
proptite din laturi pe gît

Îți spun să încerci, te mai rog
trimite-ți în mine căldura.
Un sînge din rană străină
îmi umple, văzindu-te, gura...

Vînătoare

Zori triguroși lingă zid de pădure
măști de cai, bice lungi și ogari
supți de patimă, dulcele lac,
umezi cărbuni, tristețea .
Vîntul întins ca o piele de tobă
lovită de sulițe. mamă,
cît mă tem si aș vrea să mă nasc
pe paiele ude acum
orb mirosind, căutînau-mă.
Goana îmi flutură sîngele,
de facle terească-mă sorții
zaruri pe gheață zburînd
Toată noaptea a plouat chipul meu
pe geamul de-acasă și bunii
colindători și-au dat seama că plîng
și cu steaua și cortul pe umeri,
în lumina ochilor mei
au cîntat îndelung...

Deschidere

Ageră simetrie a crengilor
din pămîntul nașterii supunîndu-se
vederii tade, moară cu dinți,
pilnie a timpului primind
grindina nesăturată.
Cine vorbește în graiul cui
minotaurului lîngă riul trist,
cine caută sunetul
în urechea însăși unde se varsă
ca bobul treierat ?
Unde-mi ești osie rece
a despărțirii, colții tăi
înfipții în maluri de-a latul
precum vîrful bărcii de umbre
îmi scutură carnea.
Ce însorit alcool îmi trece pe buze
și gustul lui în mine se usucă
și seamănă cu adierea
păsării luminate de moarte.
Și numai din sclipire de lame
se face trupul și mă-brățișează
și numai lui dăruindu-mă
firea mea o sărut.

Iarba la cer

Viii la zodii ridică
ochii lor ce nu pot înșela
primind înscrisul din astre
despre acel care va
lepăda haina lui luminînd
sînge gol în stafia de venă,
glas curgător retezat
din superbul gîtlej de sirenă.
O răpire visînd și legînd
calul lui la căpăstru de cruce
fioros și pe brînci va intra
în țărîna cea dulce
și cu umerii trași la pămînt
migrator sub movile sfințite
iarba la cer va urca
la albastre copite.

MIRCEA BRĂILIȚA

a treia adormire: înstelate ironii

abia ca frunzele din patul meu
sau ca un împrumut de miri
acelei nemuriri
vom bîntui vom bîntui vom bîntui
atît îngăduie legea de ceară
o doar atît : și înstelate ironii
cu degetele noastre vor suna
peste bolnavii de surdină

dar sapă arhaic zîmbetul meu
în patul acesta scurs de iubire
dormiți : cad frunzele în propriul vis
ca un șirag de bocitoare aurii
și sorii se ning unii pe alții
valsîndu-și exploziile tandre
dormiți : acum cînd un nimb
e pleoapa mea sfărîmată
și-n singurul vis dumnezeiesc
se bănuiau cîțiva copii de fericire

aproapele

mai presus
această seară a cuiburilor ce s-au reunit
acest sărut cînd te arăți visînd
vis dintre sonii (devotamentul)

și nu cobori : adevărul pe mlaștini
va fi răscumpărat
el murmurul ce încă roade
noi mai prelungi (de spaime triste)
poate-n genunchi vom duce
cu sîngele adus de ploi
și nu cobori sînt clături :
o înotat imnul meu vechi
prin soarta (eclipsă cu zîmbetul sus)
prin marea pierdută din iriși

pas de doi

aici peste risipă în scheletul stîlp
petrec doar suflete pursînge
(sufletele răgușind)
desigur tu și eu la nesfîrșit doar tu și eu
cu trupul ros de cîini albaștri
și inimile noastre cheltuind
cumva iubire cumva vodevil

și noi privind înapoi nepermis
din umbra maximă cu mărturii
dar cine mai știe (floul de pripas)
cînd susurul tău inițiază stele
și cine mai năruie imnul privat
cînd și genunchii pilpîie vocale scumpe
aici peste risipă în scheletul stîlp

a doua adormire: lacrima

înapoia patului meu : apă și apă
dar însumi nefiresc o sorb
poate știuți locul unde timpul cînd
e apa cu mai multă dragoste în clești
poate privești cum îmi dărîm
această mare de orgoliu :
eu măcinînd desăvîrșiri în depărtare
pe verdele care glorifica
luceferii depuși drept noutragiu
pe verdele care învenina
divinele intoleranțe

și patul meu : de-acum prăpastia
ce vă binecuvîntă
mai stins ca metronomul pur
a două iubiri submarine
mai tremurat ca un trii
de vreme ce a încetat să-mi plîngă
acel ochi de minuni făcător
de vreme ce n-am mai visat
marea mai dulce cînd inundă

întîia adormire: primăvara

adevărat la moartea morții minerale
martiriului verde nu te disting
dar să amenințî floare cu floare
să schimbi un spin cu dansul deltin
mai ușor vei dormi între dinții
marșului de primăvară
mai ușor va trece și sîngele tău
într-o sălbăticiune sacră

adevărat la moartea morții minerale
cînd eu călăuza de frați și surori
pentru ultima oară răspund crizantemei :
voi fi amănuntul (struna plesnită)
voi coborî spre glorie
precum păienjeni din penumbră
cu plînsul lor copleșitor
eu lîngă floarea ce piere rugînd
(nimic mai umil : prețuiește)
și n-ai să afli cum m-au inventat
într-o idilă minunatele plecări
nici cîte subțiori voi stăpîni
cu ochii alungați de vise cu tăgăduieli
de moarte luată surplus (cîrje de aur)

unison

încît pratul visat se ridică în piețe
unde mai rătăcirăm printre muzicieni
unde doar lebăda lunecă lunecă
și lumile ies la paradă
cu cinstea scăpată din frîie

încît lovitura iubită ce a culeș
fețele noastre dintre magnolii
întoarce acum răzbunarea în nopți
cînd te ascunzi să mesteci dulci vegetații
de moarte în contumacie

încît
urzicătura ne va fi orice poem
a doua oară nu-l vom atinge

lied

și iată-l ca fiii pe fii trecînd suavele mări
pentru că un regret un fluture sperjur
mai hibernează sub zăpada fără nume

pentru că nebunia limbilor (între tăceri și imn)
e și o aripă întunecîndu-și frații

pentru că sufletul ajuns de urme
a risipit vertebre (ochii săi tîrzii)
ca pentru viața unor animale de adio
ca pentru viața lied definitiv

refugiu pentru zăpadă

PAUL TUMANIAN

Era îmbrăcată într-o rochie albă și purta o mică poșetă de pai, de asemenea albă, cu un chenar roșu, probabil metalic, îmbrăcat în piele sau ceva asemănător. Am văzut-o pe geamul care da spre culoar. A schițat gestul de a trece mai departe, dar privind cu mai multă atenție în compartiment, a văzut că e aproape gol și s-a hotărît să intre. A deschis ușa și a întrebat dacă îi permit să ocupe un loc.

«Și tu ce i-ai răspuns ?»

«Eu ? I-am răspuns, firește, ce i-ar fi răspuns oricine în locul meu, i-am spus să pofteaască din moment ce în compartiment nu eram decît doamna aceea în vîrstă și cu mine»,

«Oare chiar asta i-ai răspuns, sau...».

«Da, cred că da...».

«Ei bine, să-ți reamintesc : ai făcut un gest evaziv cu mîna, arătînd spre locurile goale, dar n-ai rostit nici un cuvînt, nici măcar „Poftiți". Ai arătat spre locurile goale, erau șase locuri neocupate și n-avea decît să și-l aleagă pe care dorea, asta însemna gestul tău. Bineînțeles că a preferat locul din fața ta : erai tînăr, atrăgător și ea l-a ales pe acela ...».

«Îmi scoseșem cărțile și le pusesem pe măsuța din fața mea. Mă pregăteam să încep să citesc. Nu-mi poți reproșa nimic : aveam de călătorit aproape șapte ore și nu-mi puteam permite să pierd timpul în discuții inutile, cum sînt toate discuțiile în tren».

«Dacă ar fi fost chiar așa cum spui tu, vreau să spun, dacă ar fi fost așa de inutile, n-ai fi reținut nimic din ce-ați vorbit».

«Nici n-am reținut mare lucru. M-a întrebat dacă poate să fumeze, iar eu i-am răspuns că n-am nimic împotrivă. Nu-i puteam spune că-mi repugnă, nu-i așa ? Nu e de loc plăcut să le vezi deschizînd poșeta și scormonind printre mărunțișuri după pachetul de țigări de îndată ce intră în compartiment și-și găsesc un loc».

«Aici trebuie să-ți atrag atenția că minți».

«Ei da, arăta cam de douăzeci și șase de ani, dacă la asta faci aluzie, asta a fost prima impresie, excepînd îmbrăcămintea albă pe care o purta. Ceea ce nu înseamnă că tot ce am spus mai înainte nu e valabil și pentru această vîrstă. La patruzeci de ani, sau, fie, măcar la treizeci și cinci, da. Dar...»

«Și în realitate, ea... ?».

«În realitate n-avea decît nouăsprezece. Dar arăta de douăzeci și șase, jur. De altfel, în următoarea jumătate de oră am aflat aproape totul despre ea».

«Totul despre Eva ?».

«Da. Un film excelent. Mi-a plăcut mult Bette Davis».

«Să lăsăm asta. A trebuit mai întîi s-o lași să-și scoată din poșetă micul radio portativ, mirîndu-te că încap atîtea lucruri în ea (radioul pachetul de țigări...) și să-ți ceară din nou permisiunea, de astă dată să-l deschidă. Remarcă, te rog...».

Desen de EUGEN DRAGUȚESCU

«Da, am remarcat».

«Remarcă, te rog, că nu ți se adresa decît ție, deși în compartiment se mai afla doamna aceea în vîrstă și ar fi fost mai firesc...».

«Ar fi fost mai politicos».

«Ar fi fost mai firesc să-i ceară ei voie. Dar ți-a cerut ție. Și încă ceva : ar fi trecut, desigur, încă cîteva ore, probabil pînă către sfîrșitul călătoriei (cînd, de regulă, începi să te plictisești de citit, dacă nu te plictisești chiar mult mai curînd și atunci începi să te uiți pe fereastră) pînă cînd ai fi binevoit să-i arunci o privire, dacă nu s-ar fi întîmplat să auzi melodia aceea, care îți place atît de mult».

«„Roberta" ? Da, îmi place foarte mult ; am ascultat-o prima oară într-o cabană la poalele Ceahlăului, Durău mi se pare că se cheamă. Eram cu încă doi bărbați...».

«Asta altă dată. Și abia atunci, pentru că fata a ascultat melodia de la început pînă la sfîrșit în tăcere, ai privit-o cu interes. Ți-ar fi plăcut s-o cheme și pe ea Roberta, nu-i așa ?».

«Exagerezi. E adevărat că obișnuiesc să croiesc realitatea după tiparul propriilor mele scheme și amintiri, devenite criterii, dar nu mi-ar fi plăcut s-o cheme Roberta. În primul rînd pentru că e un nume prea ieșit din comun și în al doilea rînd pentru că îmi amintește de „O tragedie americană"».

«Pe vremea aceea nici nu citiseși încă „O tragedie americană". Pur și simplu îți plăcea foarte mult acest nume și te-ar fi încîntat dacă ți-ar fi spus că o cheamă Roberta».

«N-o cunoșteam de loc. O vedeam pentru prima oară. Nici nu mi-a prea plăcut. Avea șoldurile prea mari și era din cale-afară de fardată. Să te fardezi la nouăsprezece ani ?...».

«Mai departe».

«Cînd am coborît în gară era trecut de miezul nopții. Tramvaiele nu mai circulau, iar puținele taxiuri din stație fuseseră îndată ocupate. N-avea nici un rost să așteptăm să se întoarcă vreunul : drumul pînă la centru era scurt, deși viscolea și era al naibii de frig. Am luat-o de-a lungul liniei de tramvai, pe strada Arcului, care urcă spre piața Unirii. Am întrebat-o din nou dacă nu crede că ar fi mai bine să se ducă la mătușa ei, cu toate că era foarte tîrziu. I-am spus că, în locul ei, eu nu m-aș sfii să aleg soluția asta. Era cea mai simplă și cu siguranță că mătușa ei nu s-ar fi supărat :se vedeau doar atît de rar... Mi-a spus că vrea să tragă la hotel, că nici nu se gîndește să se ducă în altă parte decît la hotel și că a doua zi dimineața avea să vadă ce-i de făcut și poate chiar să se ducă la mătușa ei ; o singură noapte nu putea să coste cine știe cît. Am întrebat-o dacă o sută douăzeci de lei i se părea mult. Nu se aștepta la o sumă atît de mare, dar mi-a spus că, din moment ce nu doarme în fiecare noapte la hotel, își putea permite măcar o singură dată. Cel puțin la prețul ăsta putea să ocupe un apartament întreg ? Ei da, desigur, numai să găsească unul liber. Un apartament cu cameră de baie, cu mobilier din lemn de nuc și cu salon de primire ?».

«Purta un mantou cenușiu deschis, din păr de cămilă, cu o glugă pe care, cu toată ninsoarea, nu și-o trăsese peste cap, iar sub mantou purta rochia aceea albă, iar în poșetă avea un mic radio cu tranzistoare și un pachet de țigări „Amiral"».

«Cu care te-ai jucat luîndu-l de pe măsuța din fața ei, căruia i-ai deschis și închis capacul de cîteva ori, în timp ce fata îți mărturisea cu naivitate, aplecîndu-se peste măsuță, ca să nu audă ceilalți din compartiment : „Am crezut la început că ești **un om rău**", din care ai luat chiar o țigară sau două, deși nu sînt mai bune decît țigările pe care le fumezi tu. Vorbise tare pînă în clipa aceea, fără să se sfiască de ceilalți din compartiment, ba chiar dînd semne că îi place să se facă ascultată, fără să ia în seamă zîmbetele lor îngăduitoare, dar cînd ți s-a adresat ție, a coborît vocea aplecîndu-se peste măsuță».

«Cornelia a vrut să intrăm la restaurantul „Moldova", să bem o cafea sau un coniac, dar cînd am ajuns în piața Unirii și ne-am abătut puțin spre stînga, pînă la intrarea în restaurant am constatat că era închis, nu din cauza orei tîrzii, ci închis pentru renovare. În locul bine cunoscutelor draperii aurii de catifea n-am văzut decît geamurile enorme de o parte și de alta a intrării, mîzgălite cu vopsea albă și în dosul lor, conturîndu-se în întuneric, schele rudimentare de scîndură...».

«Din fericire».

«Vîntul mătura zăpada de pe fragmentele de marmură roșie și neagră, care, privite de la un etaj de deasupra magazinului de confecții de pe latura dreaptă a pieții, sau de pe latura cealaltă, de deasupra cofetăriei „Macul Roșu", se constituie într-un mozaic reprezentînd scena înfruntării dintre Dragoș și zimbru. Zăpada încearcă să se agațe de suprafețele aspre, de asfalt, de ziduri, de ciment, să adere, abia reușește să așternă o peliculă aproape imperceptibilă, care dă o tentă alburie tuturor culorilor, în marea lor majoritate întunecate și foarte întunecate, găsește teren prielnic în peria deasă a dreptunghiurilor de gazon de anul trecut, acum galben, acum albicios, îmbibat de zăpadă aspră ; zăpada se refugiază printre faldurile mantalei lui Cuza, în scobitura din partea de sus a obrazului stîng, între arcadă și nas, albindu-i obrazul, încearcă de asemenea la piciorul stîlpilor acoperiți de chiciură și felinarelor, dar acolo vîntul modelează cu ajutorul ei flăcări orizontale, albe, șerpuitoare, îndreptate spre interiorul pieții, pe care le destramă apoi fără milă peste marmora strălucitoare a mozaicului. Ninsoarea oblică devine vizibilă îndată ce coboară sub nivelul acoperișurilor, îndată ce intră în spațiile pe care felinarele din apropierea statuii lui Cuza le umplu cu lumina lor albă, face să pălească puțin cîte puțin, să capete o nuanță gălbuie din ce în ce mai pronunțat lumina următoarelor felinare înșirate de-a lungul clădirilor de pe latura stîngă, de-a lungul scării largi care urcă spre întunecimea albicioasă și umedă a pieții Spiridon, devine din ce în ce mai transparentă, ascunde din ce în ce mai puțin lumina felinarelor de pe latura dreaptă pe măsură ce privirea revine de-a lungul șirului de felinare spre statuia lui Cuza, și nu reușește să traseze decît simple linii oblice în dreptul felinarelor care unesc cele două șiruri lungi printr-un arc de cerc care ocolește bazinele (acum golite și înghețate — alt refugiu pentru zăpadă) de la picioarul celor trei blocuri-turn, din fața librăriei Coșbuc, a bufetului și a cinematografului Victoria».

«Îți atrag atenția că nu te afli acolo».

«Nu. Mă aflu aici, în odaia mea. Îmi simt piciorul stîng amorțit. Trebuie să-mi schimb poziția, să revin pe spate ; trebuie să țin ochii închiși și să nu mă uit la ceas».

«La „Continental" mi s-a dat un pat într-o cameră cu două paturi, o dată cu asigurarea că cel puțin noaptea asta celălalt pat o să rămînă neocupat. Cornelia a luat un apartament (într-adevăr, un apartament !) la etajul de deasupra.

În lift mi-a propus să coborîm îndată ce ne vom fi instalat, la barul de la parter, ar mai fi rămas vreo douăzeci de minute pînă la închidere și nici nu trebuia mai mult. I-am răspuns că mîine dimineață trebuie să fiu odihnit, ca se putea scula la orice oră dorea, pe cînd eu trebuia să fiu treaz la șase dimineața și în consecință ar fi fost preferabil să mergem a doua zi la barul de la parter sau în altă parte. „Îmi promiți ?" m-a întrebat. Liftul s-a oprit la etajul doi și am coborît. Camera se afla în apropierea micului hol de la capătul coridorului.

Nici nu terminasem să mă dezbrac, cînd a sunat telefonul. Am ridicat receptorul și am spus un „Ce mai dorești ?" nu prea amabil. Mi-a răspuns un glas de bărbat : „Sper că încă nu v-ați culcat ; am omis să vă spun că aveți apă caldă zilnic pînă la ora 24, iar că astăzi în mod excepțional apa caldă n-a fost oprită și că, dacă doriți, puteți face baie". Am răsuflat ușurat și i-am mulțumit. Ideea cu baja nu era rea. M-am dus în baie și după ce m-am convins că cada a fost spălată după ultima întrebuințare, am lăsat apa să curgă. Atunci a sunat iarăși telefonul. L-am lăsat să sune pînă cînd am terminat de înșirat pe policioara de porțelan de sub oglindă uneltele de ras : pămătuful, paharul roșu de celuloid, sticluța de colonie și celelalte și atunci am trecut în cameră și am ridicat receptorul. Era vocea ei :

„Alo ! Te-ai instalat ?"

„Ah, tu erai... Credeam că mă sună iarăși de la recepție să-mi pună în vedere că convorbirile telefonice interurbane se trec în nota de plată".

„De ce, te-a mai deranjat cineva ?".

„Mi s-a spus că am apă caldă și că pot să fac baie".

„Adevărat ? Asta înseamnă că și eu am apă caldă. Ideea asta nu mi-a venit, am să fac o baie strașnică. Ar merita să vezi camera mea de baie. A ta cum e ?"

„Obișnuită".

„A mea e nemaipomenită. Pardoseala toată e de marmură, cada e îngropată, iar pereții sînt de mozaic, plăcuțe în două nuanțe de verde. Restul e alb. Pardoseala ta cum e ?"

„De ciment".

„A mea e de marmură. Ce culoare are tapiseria mobilei ?"

„Galbenă".

„A mea e roșie. Ah, uitasem : în fața căzii e o perdea ; dacă uit să încui ușa și intri, nu mă poți vedea goală, nu-i grozav ?"

„E grozav".

„Știi, **chiar am** un salon de primire, cred că așa se cheamă, cu o măsuță rotundă și două fotolii acoperite cu huse înflorate. E mai grozav decît mă așteptam, zău că da".

„Ai și serviciu de cafea ?"

„Serviciu de cafea ? Nu știu, nu m-am uitat. Așteaptă numai două clipe".

A lăsat receptorul pe măsuță și imediat după aceea am auzit din nou vocea ei :

„N-am găsit, cred că nu este".

„Ai căutat și în șifonier ?"

„Secătură, îți bați joc de mine ! În șifonier nu era decît o perie de haine, cîteva umerașe și o perniță cu ace de cusut".

„Așadar, te-ai uitat și-n șifonier ?"

„Asta e primul lucru pe care l-am făcut cînd am intrat aici. Doar nu-ți închipuiai că am căutat serviciu de cafea. Ce stil e mobilierul tău ?"

„Renaissance".

„Al meu e **stil. Stil stil**".

„Al meu e **renaissance**. Altceva ce mai vrei să știi ?"

„N-ai ceva de mîncare ? Mi-e o foame de lup".

„N-am decît trei portocale".

„Doamne, portocale !... Toată ziua am vrut ceva și pînă în clipa asta nu mi-am dat seama că voiam portocale. Vin la tine".

„Nu. Stai. Ar putea să vină cineva".

„Dar ți-a promis că cel puțin pînă mîine dimineață n-o să te deranjeze nimeni".

„Parcă poți să știi. Mai bine vin eu la tine".

„Știi, aici mai e o doamnă..."

„O doamnă ? ! Dar, pentru Dumnezeu, ce face ?"

„Doarme".

„Și tu vorbești atît de tare ?"

„Doarme adînc. Am încercat s-o trezesc, dar n-am reușit".
„Cum ai încercat ?"
„Am zgîlțîit-o".
„Neli, tu ești nebună !..."
„Îmi place Neli".
„Ce-ți place ?"
„Îmi place să-mi spui Neli". Apoi brusc, cu o voce supărată : „Îmi închipui cum te-ai purta cu mine dacă aș fi măritată cu tine".
„Dar de ce".
„Nu ne cunoaștem nici de o jumătate de zi și uite ce urît îmi vorbești.
„Am glumit, Neli. Dar ia spune-mi, te-ai uitat pe noptiera doamnei aceleia ?"
„Pe noptiera ei ? Da' de ce ?"
„Ușa era încuiată cînd ai intrat ?"
„Nu".
„Atunci nu-i nici o primejdie. Înseamnă că nu s-a sinucis". A scos o exclamație de surprindere.
„Dumnezeule, nu m-am gîndit !... Știi ce rău am zgîlțîit-o ?"
„Și ?"
„Și nimic. Nu s-a trezit".
„Dacă ușa nu era încuiată și dacă pe noptiera ei nu se afla nici un flacon deschis de luminal, cred că nu-i nici o primejdie".
„Stai ! La asta nu m-am uitat".
„La ce nu te-ai uitat ?"
„Nu m-am uitat pe noptiera ei. Așteaptă puțin !"
„Las-o baltă, Neli, i-am spus. Vino mai bine jos".

Am pus receptorul în furcă și m-am dus să închid robinetul de la cadă. Cada se umpluse pe jumătate cu apă fierbinte. Am deschis robinetul de apă rece. Apoi m-am întors în cameră și am început să așez pe raftul din șifonier lucrurile pe care le scosesem din valiză. Luasem cu mine cîteva reviste și un volum gros, „Nuvela italiană contemporană". Timp de aproape șapte ore toate astea zăcuseră pe măsuța din tren, fără măcar să le deschid. M-am apucat să recitesc nuvela „Jucătorii" de Luigi Compagnone și imediat mi-am adus aminte de seara cînd Titi venise la mine (locuiam pe strada Zefirului) și pentru că n-aveam chef de nimic altceva mai bun, își exprimase dorința să-mi citească cu voce tare. Îi pusesem cartea aceasta în față, deschisă la pagina cu „Jucătorii" de Luigi Compagnone. O citise aprinzîndu-se pe măsură ce se apropia de sfîrșit, iar după ce terminase de citit se apucase să-mi facă o întreagă teorie, susținînd că nicăieri nu întîlnise o descriere mai perfectă a tensiunii dinaintea unei execuții. Dumnezeule, Titi, i-am spus, dar e vorba de un joc nevinovat de adolescenți.

M-am dus în baie să închid robinetul de apă rece. Cada era acum aproape plină. Am încercat apa : era perfectă. Cornelia a bătut la ușă și m-am dus să-i deschid. Se schimbase : purta acum o rochie cu dungi albe, portocalii și vernil, de lățimi inegale, dungile portocalii și vernil fiind mai înguste decît dungile albe.
„Deci asta-i camera ta", a spus.
„Asta e".
„Hm, nu-i prea arătoasă. Ce paturi ! Parc-ar fi niște sicrie. Asta-i pijamaua ta ? Ia să văd baia". A intrat în baie cu pași repezi, de parcă ar fi intrat la mine doar ca să evalueze totul cu o privire rapidă de cunoscătoare și să plece. „Ți-ai și umplu cada". N-am urmat-o. Ea s-a întors imediat.
Am scos o portocală și am început s-o curăț de coajă.
„E o căldură sufocantă în camera aia", mi-a spus.
„N-ai decît să închizi radiatorul".
„Cred că asta am să și fac pînă la urmă".
S-a așezat pe marginea patului privindu-mă cum curăț portocala.
„De ce nu mi-ai luat apărarea cînd tipul ăla din tren mi-a spus că-mi dă o recomandare pentru oricine ar vrea să mă înfieze ?"
„Ai fi vrut să fac scandal în tren ?"
„Nu. Trebuia să-l pui la punct".
„Mărită-te și pune-l pe soțul tău să-i pună la punct pe cei care vor să-ți dea recomandări de felul ăsta. Eu unul am găsit că-i nostim".
„Era cît pe-aci să te înhăitezi cu ei, am văzut eu".
„Ți s-a părut".
„Nu mi s-a părut de loc. Ce crezi, cu ce se ocupa tipul ăla ?"
„Nu știu, nu l-am întrebat. Trebuia să-l întreb ?"
„Cred că era judecător. Sau... magistrat. Sau nu e nici o deosebire ? De fapt, ce deosebire e ?"
„Îmi pare rău, dar nici asta nu știu. Alte întrebări ?"
„Spune-mi, arăt eu a copil ?"
I-am dat portocala curățată de coajă și am început să curăț alta.
„De loc", i-am spus.
„Sau poate arăt mai bătrînă ?"
„Nu, arăți exact cum trebuie".
„Atunci de ce se purtau cu mine ca și cum aș fi fost copil ?"
„Ei, așa sînt oamenii în tren. De plictiseală devin răutăcioși".
„Și pentru asta trebuie să-și aleagă **o victimă** ?"
„Nu **arătai** de loc a victimă."
„Ba chiar dimpotrivă, nu-i așa ?"
„S-o lăsăm baltă, Neli. Mîine punem lucrurile la punct".
S-a ridicat și părea obosită. Mă simțeam de parcă i-aș fi furat ceva. Mai bine n-ar fi îmbrăcat rochia aceea în dungi albe, portocalii și vernil la ora unu noaptea.
„Pot să iau cu mine cojile astea de portocală ?" m-a întrebat.
„Ce vrei să faci cu ele ?"
„Vreau să fac la mine în cameră miros de portocală".
S-a îndreptat spre ușă.
„Cred că n-am să mai fac baie astăzi. Mă simt cam obosită".
„Faci mîine dimineață.
„Tot n-am să am altceva mai bun de făcut pînă te întorci tu".
Am închis ușa în urma ei și am intrat în baie. După baie m-am culcat și am adormit imediat».
«Mirosul de portocală a stabilit o nouă conexiune în creierul tău».
«Mi-a plăcut întotdeauna mirosul de portocală».
«În regulă. Acum încearcă să dormi. Dar nu te uita la ceas. Nu te uita nici măcar în direcția unde se află ceasul : limbile și cifrele sînt fosforescente... Ascultă doar tictacul și ți se va părea că n-a trecut prea mult timp».

Nu întorc privirea în spre noptieră, unde se află ceasul cu cifrele fosforescente. Deschizînd ochii privirea îmi este atrasă de cele două dreptunghiuri lungi, inegale, prin care se vede cerul întunecat, între ramele canaturilor ferestrei și marginile de jos ale jaluzelelor de care atîrnă cele două șnururi cu bumbi de lemn la capete. În luciul etajerei cu cărți din dreapta ferestrei se vede aprinzîndu-se și stingîndu-se la intervale regulate lumina roșie a reclamei cu neon de pe partea cealaltă a străzii, se aprinde mai întîi lumina roșie, apoi se stinge, se aprinde alta albastră, apoi lumina verde, întuneric și iarăși de la început.

Mă simt mai treaz decît înainte de a mă culca, e foarte cald și mă ridic cu o mișcare bruscă pentru a merge să deschid fereastra. Perdeaua glisează cu zgomot spre stînga cînd trag de șnur și în clipa cînd trag ivărul și deschid fereastra, un val de aer proaspăt mă izbește în față. Privesc jos în stradă : acum reclama luminoasă se vede clar deasupra intrării garajului. Intrarea e barată de un lanț prins în cîrlig și un fascicul de lumină care răzbate din interior prin porțile larg deschise și luminează trotuarul și caldarîmul străzii pînă la rigola de pe partea cealaltă, se vede cabina de sticlă a portarului. Acesta, aplecat peste o măsuță metalică pe care stă un registru deschis, cu fruntea rezemată de antebrat, moțăie. Undeva se aude o melodie nocturnă. Las fereastra deschisă (ar fi trebuit s-o las mai de mult) și intru în bucătărie. Apăs pe întrerupător și explozia de alb a pereților, a frigiderului și a chiuvetei, în care zac cîteva farfurii murdare de la cină, și în care percep simultan prezența tuturor lucrurilor arhicunoscute, a dulapului strălucitor de melamină, a ceșcuțelor de cafea, încremenite pe policioara din vitrină, toate astea îmi izbesc retina amorțită în întunericul odăii. Deschid frigiderul, scot sticla de oranjadă și beau pe nerăsuflate un pahar. Mîine (calculez cîte ore se vor scurge : șase pînă cînd va suna deșteptătorul, o oră pînă cînd mă voi rade, mă voi îmbrăca și-mi voi bea ceaiul, o jumătate de oră de mers cu autobuzul pînă voi ajunge la birou, cele opt ore de serviciu, apoi altă jumătate de oră — drumul de întoarcere, în total șaisprezece ore), după șaisprezece ore socotind din clipa asta, șaisprezece ore care se vor scurge pe nesimțite, în bucătărie va pătrunde lumina difuză a străzii, împreună cu zgomotul mașinilor urcînd la etajele superioare ale garajului de peste drum...

Pun paharul gol pe masă și mă întorc în odaie. Aerúl e acum proaspăt. O mașină tocmai intră în garaj : portarul a desprins capătul lanțului din cîrlig, roțile mașinii trec peste lanț, apoi farurile mașinii luminează puternic peretele din fund, fasciculul de lumină mătură peretele de la dreapta la stînga, luminează ferestrele largi ale peretelui frontal și dispar apoi la etajul de deasupra. Zgomotul motorului a încetat brusc. Închid un canat al ferestrei, îl fixez cu ivărul și trag perdeaua.

Încerc acum să mă gîndesc la o cîmpie întinsă, proaspătă, verde, la capătul căreia, departe, se profilează munții... În prim plan un arbore împarte în două cu trunchiul lui cafeniu, firav, lanțul munților, deasupra cărora cerul se colorează discret în roșu, apoi în galben, cerul monoton, pe fondul căruia se rotesc lin vulturii...

«Te-ai ridicat într-un cot și ai înclinat ceasul de la mină în așa fel, încît să poți citi ora».
«Nu-mi dădeam seama de unde vine lumina. Era ora șapte fără douăsprezece minute».
«Suficient, cînd dormi adînc, fără vise. Ai visat ceva ?»
«Nu, cred că nu. Nu-mi amintesc nimic. Ușa care da spre baie era întredeschisă și înăuntru se vedea lumină. Se auzea apa curgînd în chiuvetă. M-am uitat spre patul vecin și am văzut că era răvășit. O pijama străină spînzura peste marginea patului. Pe suportul de bagaje se afla o valiză neagră cu fermoar. Cîteva minute am rămas nemișcat, încercînd să-mi dau seama dacă viscolul a încetat. Vîntul nu se mai auzea. Am ieșit pe balcon și am privit scuarul din fața hotelului, peste care mai stăruia încă noaptea. Jos erau parcate cîteva mașini cu zăpadă pe capotă. Se vedea un dreptunghi mare de asfalt neacoperit de zăpadă — locul unde staționase și de unde plecase, probabil, un autobuz. Alte urme de mașini traversau scuarul, mergînd paralel cu fațada hotelului, cotind apoi spre strada Ștefan cel Mare, unindu-se în unghi ascuțit, spre stînga, cu cele care veneau din spre piața Unirii. Am închis ușa dinspre balcon și am aprins lumina. În clipa aceea am auzit o bătaie ușoară în ușă și înainte de a ajunge la ea, ușa s-a deschis și a apărut Cornelia, zîmbitoare, îmbrăcată în aceeași rochie cu dungi albe, portocalii și vernil, cu care coborîse aseară la mine.
„E cineva aici", i-am spus în șoaptă. Uimirea a înlocuit zîmbetul de pe chipul ei, fără să-l șteargă cu totul, combinîndu-se ambele, consternarea și zîmbetul, într-un soi de complicitate :
„Cine ?" m-a întrebat în șoaptă.
„Un bărbat, cred".
„Atunci, vino în hol".
„Abia m-am trezit, i-am spus. Trebuie să mă aștepți puțin".
„Grăbește-te, mi-a șoptit, te aștept acolo".
„Nu pot, i-am spus arătînd spre baie, e ocupată baia".
„Spune-i să termine mai repede. Spune-i că te grăbești".
„Bine, îi spun".
Așteptînd să intru în baie, am scos servieta din valiză, m-am mai uitat o dată în fugă peste schițe, să mă asigur că nu uitasem nici una, am împăturit pijamaua și am așezat-o sub pernă. În sfîrșit omul acela a ieșit, a spus în treacăt „Bună dimineața" și apoi „Iertați-mă pentru deranj", i-am răspuns „Nu-i nimic", am intrat în baie și m-am bărbierit în cea mai mare viteză. Cînd am ieșit în hol, Cornelia ședea într-un fotoliu și răsfoia o revistă. Nu s-a ridicat. A spus doar, lăsînd revista pe masă, aruncînd-o mai bine zis :
„Uf, credeam că n-ai să mai vii".
„Ce vrei, i-am spus, **trebuia** să mă rad, nu ? E prima zi cînd mă duc la..."
„Prima impresie, nu-i așa ? De ce nu-ți lași barbă, e mult mai simplu".

N. N. TONITZA — Clovn

TH. PALLADY — Nud

„Asta s-o crezi tu. Barba trebuie tunsă, pieptănată, ba chiar și din cînd în cînd spălată și uscată cu fonul sau frecînd-o cu prosopul".
A izbucnit în rîs :
„Adevărat ? Uite, la asta nu m-am gîndit. Probabil, mai ales după ce mănînci ceva cu sos".
„E foarte complicat, ce crezi. Un moșneag avea o barbă maremare și aspră și într-o zi un cunoscut ceva mai tînăr și care nu purta barbă, i-a spus : Cînd vă culcați seara, trageți plapuma pînă la bărbie, nu-i așa ? Firește, a răspuns bătrînul. Ei bine, în cazul ăsta, l-a întrebat celălalt, unde vă țineți barba, sub plapumă sau deasupra ? Moșneagul a holbat ochii cît cepele.
A spus : Păi, sub plapumă, adică nu..., deasupra, adică... dracu să mă ia, nici eu nu mai știu..."
Anecdota asta a amuzat-o teribil.
„Și mai departe ?" m-a întrebat rizînd.
„Mai departe ?... De atunci în fiecare seară nu mai putea să adoarmă, gîndindu-se unde trebuie să-și țină barba, deasupra sau sub plapumă".
„Ești bine dispus astăzi, mi-a spus. Ai dormit bine ?"
„Adînc, i-am spus, dar tu ?"
„O, și eu. Am închis ambele radiatoare și dimineața perna mea era atît de rece, încît mă treceau fiori numai atingînd-o cu obrazul".
„Și doamna ?"
„Oh, cu doamna am avut chiar o mică **discuție**. M-a întrebat dacă nu cred că a fost **puțin cam frig** în dormitor. I-am spus că, probabil, s-a stricat instalația de încălzire. A amenințat că se duce să se plîngă la direcția hotelului".
„Trebuia să dechizi robinetele".
„Le-am deschis de îndată ce-a plecat. De altfel a spus că se întoarce abia spre seară. Atunci am să fiu departe. Ah, și pe urmă m-a întrebat dacă n-am simțit și eu cutremurul de astă noapte. Ori poate am avut un coșmar ? A fost într-adevăr cutremur, doamnă, i-am spus. Să știți că ați avut coșmarul din cauza cutremurului. Mai bine că nu v-ați trezit, a fost îngrozitor. Dar ați scăpat ieftin cu un simplu coșmar, puteați să faceți și pipi în pat".
„Dumnezeule, ești..."
„Să știi că nu m-am certat cu ea. A început doar să răcnească. Iar eu am ieșit. E logic, nu ? Pentru ca o ceartă să poată avea loc, se cer două condiții : în primul rînd să fie doi și să existe motivul. Motivul a fost, dar nu mai eram doi".
Am îmbrăcat paltonul pe care îl pusesem pe speteaza fotoliului.
„Azi mîncăm la restaurantul Victoria ?" am întrebat-o.
„La ce oră ?"
„Să zicem, la patru".
„O, e cam tîrziu, s-a bosumflat ea, dar fie, am să te aștept".
„Ce faci pînă atunci ?" am întrebat-o.
„Păi, în primul rînd am să mănînc la o cofetărie... O cafea cu lapte și două felii de cozonac, o cafea neagră (mică) : două ore..."
„Două ore !"
„Ei da, n-am să mă grăbesc. Pe urmă am să mă duc să mă plimb puțin prin parcul Copou, după aceea am să iau tramvaiul pînă la Palatul Administrativ și am să văd muzeul de artă... Dar pînă am să încep toate astea, o să mai treacă încă două ore, așa că n-am să am prea mult de așteptat".
S-a ridicat dreaptă în fața mea.
„Sărută-mă", mi-a spus.
Dar tocmai atunci omul din camera mea a traversat holul îndreptîndu-se spre ascensor și n-am sărutat-o».

«Cînd te-ai întors la hotel colegul de cameră ți-a spus : „Aveți un bilet pe pernă"»..
«Nu era un plic, ci doar un bilet, împăturit, vîrît pe jumătate sub plapumă. „Cine l-a adus ? l-am întrebat scoțîndu-mi paltonul. „Băiatul de serviciu, sau comisionarul, cred că așa se cheamă". Era un scris necunoscut și totuși era **ea** care îmi scria : „Am crezut că pot rămîne aici pînă la miezul nopții, dar la ora 12 mi-au pus în vedere că trebuie să achit pentru încă o zi, dacă vreau să rămîn în continuare. N-am încă o sută douăzeci de lei și nici chef să mai rămîn. Îmi pare rău că n-am luat masa cu tine la restaurant. Zău că mi-ar fi plăcut. Dacă vrei, fă-mi într-o zi o vizită. Locuiesc în Albești, calea Brincoveanu, 273 bis, telefon 194. Nely".
Am aruncat hîrtia în coșul de lîngă fereastră și am urcat la etajul trei. Am bătut la ușa apartamentului ei, dar n-a răspuns nimeni. Coridorul era întunecos, pardoseala acoperită cu o mochetă de culoare ștearsă, ceva între vernil și cenușiu, la mijloc se afla un holișor cu o masă rotundă și cu două fotolii acoperite cu huse înflorate, la fel ca la etajul doi, dar de o parte și de alta se vedeau ușile furnirulite și lustruite și de nicăieri nu venea nici un zgomot, mocheta, pereții cenușii tencuiți în calcio vecchio absorbeau orice zgomot și ușile lustruite aveau aerul că nu le-a deschis niciodată nimeni. Am încercat clanța : ușa era încuiată. „Pe cine căutați ? am auzit o voce din spate. Nu este nimeni acolo". Era îngrijitoarea, îmbrăcată cu un șorț albastru deschis, garnisit cu dantelă albă. „Era o domnișoară aici azi dimineață", i-am spus. „Da, știu, mi-a răspuns, dar acum a plecat. Nu mai e nimeni acolo". Am avut o vagă bănuială. I-am spus : „Nici o doamnă mai în vîrstă ?" M-a privit ușor mirată : „Nu, domnule, domnișoara a stat singură".
Am coborît în camera mea, m-am spălat pe mîini, m-am șters fără grabă cu prosopul. Prin geamul întredeschis se vedea acoperișul de țiglă al clădirii de peste drum și un basorelief de sub cornișă. M-am aplecat și am cules biletul Corneliei din coșul de hîrtii, l-am împăturit și l-am pus în portmoneu»..

«Te-am avertizat, vezi, că ai s-o iei rama, nu poți spune că nu te-am avertizat. Dar trebuie să recunosc că te-ai mulțumit cu puțin. Mă așteptam să-i telefonezi...»
«Așadar, n-a rostit nimeni fraza aceea ?»
«Am vrut doar să oboseși».
«Îți mulțumesc, am obosit».
«Oricum, mă așteptam să-i telefonezi. Bineînțeles, nu de la hotelul acela, atunci ai venit la Iași cu treburi extrem de importante.
Apoi ai făcut cunoștință cu omul din camera ta : el era regizor și te-a invitat, ți-a dat un bilet de favoare să vezi piesa regizată de el și ți-a spus că după spectacol ar fi foarte curios să-ți cunoască părerea, părerea unui om neangajat și deci obiectiv, nu avusese prilejul să asculte părerea unui spectator neangajat, deși de multe ori fusese pe punctul să se posteze la ieșirea din sală și **să ia de guler** pe cineva, la întîmplare, să-i zgîlțîie bine și să-l întrebe dacă i-a plăcut, nu piesa, firește, ci montarea ei. Acum te avea pe tine la îndemînă și ți-a dat biletul acela de favoare, rugîndu-te să-l cauți după spectacol într-unul din holurile laterale de la etaj... Ei bine, după spectacol, care ți-a plăcut, nimic de zis, l-ai remarcat îmbrăcat în costum negru, cu papion, cămașă albă, cu totul altfel decît în camera ta, cînd ședea în fotoliu și citea ziarul, te-ai apropiat de grupul în care stăteau : bărbați eleganți, femei între două vîrste, elegante și ele... Te-ai apropiat de grupul lor și în clipa de liniște care a survenit cu totul întîmplător, ți-a auzit pașii răsunînd în timp ce pășeai pe pardoseala de marmură și s-a desprins de grup venind spre tine cu un zîmbet larg și tocmai te cuprinsese spaima, gîndindu-te cum vei face față printre străinii aceia, dar zîmbetul acela larg s-a schimonosit pe măsură ce vă apropiați unul de celălalt, pînă cînd a devenit o grimasă în clipa cînd ți-a întins mîna și ți-a spus : „Ah, scuză-mă, am de pus la punct cîteva chestiuni de extremă importanță, dar vom discuta la **noi** în cameră, nu cred că am să mă întorc mai tîrziu de ora două. Nu te superi, nu ? Crede-mă sînt foarte curios... Ți-a plăcut ? (I-ai spus că da, ți-a plăcut și imediat după aceea ai regretat). Îmi pare foarte bine. Mă temeam să nu te dezamăgesc (Cită grijă să nu te dezamăgească !). Încă o dată, te rog să mă scuzi"».
«Nu-mi place să-mi amintesc despre asta».
«Cred. De aceea mă și opresc aici. Să știi însă, că mă așteptam să-i telefonezi Corneliei. Ai fi avut numărul acela, 149 sau 194, cam așa ceva, pe care l-ai fi regăsit notat pe bilețelul care timp de cîteva minute zăcuse aruncat în coșul de hîrtii.
După cîteva apeluri ar fi răspuns în sfîrșit o voce de femeie, o voce răgușită, care ți-ar fi cerut să vorbești mai tare, apoi s-ar fi speriat cînd și-ar fi dat seama că e vorba de o convorbire interurbană și, cu vocea gîtuită de emoție, ți-ar fi spus că Cornelia e în grădină și că se duce îndată s-o cheme, dacă aveți amabilitatea să așteptați puțin. Ai fi auzit zgomotul pe care l-ar fi făcut receptorul pus pe masă de o mînă neîndemînatică și printre strigătele „CORNELIA, CORNELIA, cornelia" ai fi auzit ciripit de păsărele și cîntatul unui cocoș, undeva în grădina în care vocea îți spusese că se află Cornelia...».
«Și atunci aș fi închis telefonul».
«Te cred în stare».
«Sau după cîteva minute de așteptare aș fi auzit răspunsul în receptor : „Alo..." Aș fi întrebat : „Neli, tu ești ?" „Nu, ar fi răspuns vocea, tot eu sînt, mama ei. Știți, Cornelia e foarte departe, iar grădina noastră e în pantă și ea, firavă cum este, urcă greu. Dar vine îndată. Mai așteptați, vă rog, puțin".
„Grădina e în pantă ?" aș fi întrebat-o.
„Da, mi-ar fi răspuns bătrîna, e foarte înclinată".
„Se află lîngă o șosea ?"
„Ați mai fost la noi ? Știți, eu am memorie slabă și vederea mi-e slabă, o duc foarte prost din punctul ăsta de vedere".
„Nu, n-am mai fost, dar aud claxonînd mașinile".
„Ah, da, ar fi trebuit să-mi dau seama. Dar de fapt, cine sînteți dumneavoastră ?"
„Eu ?... Am cunoscut-o anul trecut la Iași".
„La Iași ? Ce-a căutat acolo ?"
„Se ducea la mătușa ei, după cîte-mi amintesc. Probabil sora dumneavoastră".
„N-am nici o soră la Iași".
„Atunci, o altă rudă a dumneavoastră, o cumnată, probabil".
„N-am nici o rudă care să locuiască la Iași".
„Locuiți la marginea orașului, nu-i așa ?"
„Desigur, domnule, din cauza liniștei. E foarte multă liniște aici la noi..."
„Exceptînd claxoanele, bineînțeles".
„O, nu-i în fiecare zi așa. Azi e sîmbătă și de aceea trec atît de multe. Înainte de a veni ea pe lume, am locuit în centru, dar n-am putut suporta zgomotul. Știți, tramvaiele, autobuzele, toate astea nu sînt de loc plăcute".
„Tramvaiele ?..."
„Nu, nu mă împac de loc cu tramvaiele. Aici e atîta liniște, în zilele de lucru."
Aici aș fi închis telefonul».
«Ești foarte grăbit».
«E mai bine așa».
«Tot ce am încercat a fost spre binele tău, crede-mă».
«Nu cred, dar, oricum, îți mulțumesc. Ți-am urmat sfatul și nu m-am uitat în direcția unde se află ceasul, pe noptieră, în stînga mea. Totuși știu cît e de tîrziu. Mi-e somn acum. Îți mulțumesc».
«Pentru puțin. Noapte bună, dragul meu.»

I. NEGOIȚESCU

Impasse des pénitents

Era o zi-ntre soarele pe burguri
Și cruzi la mucegaiul din impas
Trei opsprezece doi spre opt un treispe
Și roțile cu bicepșii lăsați

Lumină blîndă ce asprea spre dulce
Pustiul tinereții peste poduri
Fanfara penitenților din apă
Calvină moaște cîte le suia

Ferice după-amiază străzi sub sticlă
Schelete clare ploile în muguri
De spaimă zid stîndu-te scutit
Cum adăstam și iar mergeau fringîndu-mi ținta

Șopîrle

subțire norul mîntui regina
și mării fără spume-o dărui
o de-ai putea vreodată s-o asemeni
sub insulă sub mohoritul roz

efeb suind obscene oseminte
se-nnoadă luxul viile decad
sub gesturi calme sub amiaza dulce
și templul încă mai se-aude-o zi

MATEI CĂLINESCU

Ca-ntr-un vis de mări înalte

Mă rugasem fără vorbă :
roți de ape verzi și-amare
trupul meu îl sfîrtecară.

O, desprindere înceată,
ceruri limpezi de meduze,
flori de sînge trecătoare.

Îmi furase-un umăr marea,
și-un genunchi spre miazănoapte
cu rotunda lui mișcare.

Ca-ntru-un vis de mări înalte,
carnea mea smulgînd-o, lacomi,
pescărușii zburau departe.

Rotitoare ape-n taină
mă frîngeau fără durere,
mă rupeau de mine însumi.

Rîsul tău de altădată
nu putea să mă atingă,
risipit de roți marine.

Măști de alge, măști de sare
pentru numele uitate,
pentru glasurile moarte.

Rîsul tău căzînd în tăcere
ca o pasăre bolnavă,
ca o pasăre aprinsă,

ca o pasăre fluidă,
ca o pasăre de piatră
ca o pasăre de aer.

DAN CONSTANTINESCU

Vatră

Cărarea pășește
sau pașii ?

Ascult, și ce-aud
mă ascultă !

Pleoapa-i aripă
de pajură-n cer.

Stîlpări de lumină
pe buza pămîntului

Stîlpări de-ntuneric
în sus.

Freamăt în,
de tăcere.

Ou de aur
străpuns.

Cîntecul undelor

Unde, unde,
de unde, unde,
alunecați rotunde
trecînd orișiunde ?

Unde, unde,
mlădiu viu susur
(nu mă poți cuprinde !),
răcoare și velur.

Unde, unde,
dans, înminunare,
lină luminare,
răspunsu-mi răspunde.

Unde, unde,
volbură senină, —
duce-m-aș la fund de
fără fund dulbină !

Unde, unde,
de unde, unde
alunecați rotunde
trecînd orișiunde ?

Anemone

Temeiul liniștii
după truda Tumultului :
brunul.

Leagăn și susur
de altă lume :
roșul, smaltul verde.

Licărul de pe vas :
roua luminii.

Violetul profund :
rana răscumpărată.

Suavul : așezat de-apururi
în fără-hotarul
lui însuși.

EMINESCU

concepția despre roman și „criza romanului"

Cineva, care cunoscîndu-mi interesul pentru problematica implicată astăzi în abordarea acestui gen, mi-a pus în mînă un fragment dintr-o scrisoare a lui Eminescu, adresată lui Iacob Negruzzi, unde am găsit, schițată în cîteva rînduri, concepția marelui poet despre roman. Că Eminescu ne pune în față, simplu și cu o claritate turburătoare, în urmă cu aproape un veac, o soluție la criza contemporană a romanului, că dă un răspuns la teoria, prolixă și subsidiară altor crize, a antiromanului, constituie scopul acestor rînduri. Că Eminescu ne oferă o concepție asupra romanului, ca și cum ar fi tras toate consecințele din turmentata istorie a multiplelor crize ale veacului, găsindu-i permanența, rămîne s-o dovedesc.

Pentru a susține actualitatea acestei concepții, voi porni de la o analiză a fenomenului romanului, alături de alte fenomene de cultură, în definitiv un aspect sincronizat cu celelalte fețe ale culturii contemporane.

Criza romanului se situează, fără referire la decalajele de timp, alături de celelalte crize, în aceeași „suprastructură", în același context al culturii desfășurate în Europa Apuseană (aceasta fiind aceea, care, schematic vorbind, a continuat istoric civilizația și disciplina greco-romană), încadrîndu-se într-o mișcare culturală, care pune la îndoială principiile cunoașterii, răstoarnă din temelii construcțiile raționale și sistematice.

Alături de criza științei, de criza filozofiei, de criza artei, survine și criza literaturii, reflectată cu deosebire în teatru și în roman, avînd în comun negarea nu numai a ideilor, dar și a formelor trecutului, imposibilitatea discutată și revendicată de a repeta modelele clasice.

Începutul veacului al XX-lea a marcat pentru știință apariția unor convulsii ale certitudinilor dobîndite de știința clasică, cu prețul eforturilor depuse timp de patru secole. Din această perioadă datează apariția celor două noțiuni — relativitatea și cuantele —, care nu numai că au adus în discuție bazele științei clasice, dar au acreditat contradicții acceptate și verificate. În lucrările lor, Copernic, Kepler, Galileu, Newton au descris mișcarea pămîntului și a corpurilor cerești ; s-a măsurat chiar viteza luminii, considerată în secolul de grație al 19-lea ca fiind constantă în toate direcțiile. Ori se știe că o viteză finită nu poate fi constantă în toate direcțiile, avîndu-se în vedere că măsurarea ei se face dintr-un anumit sistem, care el însuși este în mișcare spre o anumită direcție. Einstein a pus în formule algebrice această situație relevîndu-i contradicțiile, combinînd formulele, ca și cum ar fi adevărate, ajungînd la ecuații. În aceste ecuații, litera care reprezintă timpul, ca și acelea care simbolizează cele trei dimensiuni ale spațiului, se află în poziții simetrice, timpul devenind, în limbaj nematematic, a patra dimensiune a spațiului.

Nu voi specula încă asupra corespondenței dintre acest mod algebric de a considera timpul și pulverizarea cronologiei ireversibile, în romanul de tip proustian, pe care Camil Petrescu îl considera romanul „analog" structurii epocii, opus modalității temporale din romanul narativ (de tip balzacian).

Trecînd mai departe la expunerea crizei survenite în știință mă opresc la teoria cuantelor, al cărei prim autor a fost Planck. El a introdus „discontinuitatea energiei" considerînd că energia este o mărime care variază în salturi succesive, acestea fiind cuantele. De la Galileu știința clasică a făcut toate eforturile pentru a nu lucra cu alte variante decît cu spațiul, distanțele, vitezele, energia rămînînd „invariantă". Planck spulberă astfel noțiunea de energie, așa cum era considerată de știința clasică. Pentru el „materia nu poate emite energie decît în cantități finite, proporționale cu frecvența". Ceea ce apare bizar este că acest autor a ajuns să admită discontinuitatea energiei, nu cu ocazia studierii unor fenomene microscopice, unde nu se pot măsura decît praguri, ci cu ocazia observării unui fenomen macroscopic, radiațiile negre. Astfel a fost atacată una din noțiunile de bază ale fizicii clasice, energia. Dar nu este locul să cuprind toate mutațiile petrecute în știință, în orice caz, mai devreme sau mai tîrziu, toate disciplinele au fost atinse. Mai citez geometriile neeuclidiene, care au contrazis postulatul lui Euclid, secole de-a-rîndul părînd intangibil —, noile concepții vitaliste și integraliste în fiziologie, biologie, psihologie, apariția unor noi discipline, dezvăluind aspecte necunoscute ale realității, granițele dintre diferitele domenii de cercetare devenind labile, interferîndu-se. Cu deosebire noile moduri de a privi comportamentul uman, practicate în psihologie, s-au reflectat în literatură și artă. Psihologia funcțională, acordînd valoare întregului asupra părții, revelarea treptelor conștiinței, complexitatea fluxului psihic, avînd drept corolar negarea fixității „caracterelor", mutarea centrului personalității umane în inconștient sau subconștient, — psihanaliza lui Freud — dezvăluind o altă cauzalitate decît aceea a conștiinței raționale, iată tot atîtea teme care s-au oglindit exacerbate în literatura și arta veacului.

Pentru a restabili, în adevărata lumină, configurația acestui ciclon survenit în știință trebuie să recunoaștem că, dacă, de multe ori, formalizarea algebrică — matematizarea — a dus la spulberarea vechilor concepții, a oferit în schimb și fără putință de tăgăduit rețete practice și eficiente, care au asigurat progresul tehnic, victoria omului asupra naturii, dusă pînă la pătrunderea în cosmos. Este de precizat că mutațiile petrecute în știință n-au afectat-o pe ea însăși prea mult, de vreme ce a produs incontestabile reușite în toate domeniile tehnicei. Furtuna științei s-a reflectat asupra altor fenomene ale culturii, filozofia, literatura, arta. Nu trebuie să se înțeleagă că știința poartă vina altor crize, ci doar că această criză petrecută în știință este un aspect al sincronizării fenomenelor de cultură, care ne apar corelate și analoage într-o epocă dată. De asemenea, pentru a evita orice confuzie, precizez că nu mă ocup de explicația crizelor, nici de cauzele lor, ci numai de împletirea și configurația lor, cu scopul de a implanta fenomenul romanului aflat aici în dezbatere.

Prețul progresului realizat de știință și tehnică a fost demontarea noțiunii de adevăr, așa cum fusese stabilită în sec. al 18-lea și al 19-lea, înlocuirea necesității cu probabilitatea, absența unei concepții unitare despre lume și viață. Și cu aceasta ajung la criza filozofiei, care, trăgînd ultimele consecințe ale contradicțiilor teoretice, a proliferat monstruos pînă la încercările zadarnice ale filozofiilor absurdului și disperării. (După un autor ca Albert Camus singura problemă ce ne mai rămîne de rezolvat este aceea a sinuciderii.)

Știința clasică, al cărei „analog" în filozofie sînt marile sisteme ordonatoare, oferea posibilitatea reprezentării unui model al universului, în care totul se desfășura cu necesitate, conform unor legi imuabile, afirma puterea indiscutabilă a cunoașterii și a rațiunii. Planck, meditînd asupra concluziilor sale, a afirmat că „un creator de ipoteze poate gîndi și executa măsurătorile cele mai delicate", dar ele n-au nimic de-a face, cel puțin direct, cu măsurătorile reale". Și, în continuare, marile adevăruri științifice nu se impun prin veracitatea ci prin puterea obișnuinței, astfel : „Adversarii unor idei noi mor, iar generația tînără se aclimatizează cu noutatea".

Caracterele cele mai generale ale filozofilor de la începutul veacului, și chiar de la sfîrșitul sec. al 19-lea, sînt primatul practicului asupra teoreticului, al voinței asupra intelectului, al vieții asupra rațiunii. O vreme încă intermediară s-au descoperit alte facultăți de cunoaștere, mai potrivite cu fluența și mobilitatea realității, după ce s-au arătat limitele intelectului. (Intuiția a fost ridicată la rang de facultate a cunoașterii — filozofia lui Bergson, fenomenologia lui Husserl —). Criza științei și a filozofiei au devenit progresiv aspecte ale unei mișcări culturale care pune la îndoială principiile cunoașterii, aruncă peste bord construcțiile raționale și sistematice.

Iată făcută ruptura cu disciplina greco-latină, care avea la bază două mari principii : Încrederea în cunoașterea oferită de senzații, posibilitatea cunoașterii realității, sub aspectul fizic ; încrederea în rațiune, și în legile sale, singure capabile să pătrundă fenomenele naturii și să le explice. René Huyghe, în cartea sa „Sens et destin de l'art" apărută în 1967, consideră că aceste două principii au fost cei doi stîlpi ai templului clădit, printr-un efort continuu, de la Greci la Romani, de la Renaștere la Clasicism. Același autor denunță criza artei occidentale, în cartea mai sus pomenită, caracterizată prin același refuz nu numai al ideilor dar și al formelor vechi.

Consonanța formelor culturii, la un moment istoricește dat, poate fi urmărită și în eliminarea normelor anterior stabilite, operată de arta contemporană occidentală, la care mă refer acum. Etapele acestei sincronizări pot fi urmărite pe verticală, în cadrul aceleiași forme, iar pe orizontală, urmărind formele analoage.

Începutul despuierii trecutului l-a făcut întoarcerea la arta arhaică, la arta primitivă. (De la începutul secolului datează revelația artei negre). Răscolirea pămîntului, pentru a descoperi urmele unor civilizații străvechi, este sincronă cu tendința pe care o manifestă artiștii, de întoarcere la surse, de regăsire a unei autenticități pierdute.

Terenul este cîștigat de arta nonfiguративă, care respinge formele și imaginile anterior stabilite, pentru a surprinde „carnea vie a vieții". Apar noi și noi valuri, avînd la bază același refuz total al trecutului, cubismul, arta abstractă, expresionismul abstract, arta cinetică, arta ambiantă. Unii dintre reprezentanții acestor noi concepții, cum ar fi aceia ai expresionismului abstract, susțin că numai astfel iau contact cu elanurile primordiale, surprinzînd freamătul universului, în existența sa tenebroasă și violentă. Autorul menționat, urmărind etapele acestor frămîntări, constată mai departe că „punctul zero" este atins, omul civilizației greco-latine a dispărut, lăsînd locul unui om, artificial aflat în preistoria sa, dezarmat în fața forțelor pe care nu le stăpînește, abordînd iarăși, ca la început, enigma lumii". Ce găsește ? Angoasa, neliniștea, devenind un personaj, aflat la marginea neantului. (Ca oamenii roși de spațiile goale și răscolite, undeva la începutul sau la sfîrșitul lumii, sau filiformi ca la Giacometti, la Germaine Richier, sau purtînd greu carnea pămîntului, ca la Henry Moore).

Aceste „imagini ale vidului", prefigurat în acele deșerturi nisipoase, sau prin mari spații ireale, devastate, dar neabordate iscă virtejul absurdului, preluat cu virulență de existențialism, adîncit pînă la imposibilitate de literatura „analoagă". (O mostră ne-o oferă teatrul și proza lui Samuel Becket, sau sub forma deturnată de o logică insidioasă, penetrantă, vertiginoasă a prozei lui Kafka).

Desigur că tabloul dislocărilor și frămîntărilor petrecute în cultura contemporană occidentală este cu mult mai vast, mai complex. Socotesc însă că acesta trasat în linii mari poate servi drept cadru al etapelor analoage prin care a trecut romanul.

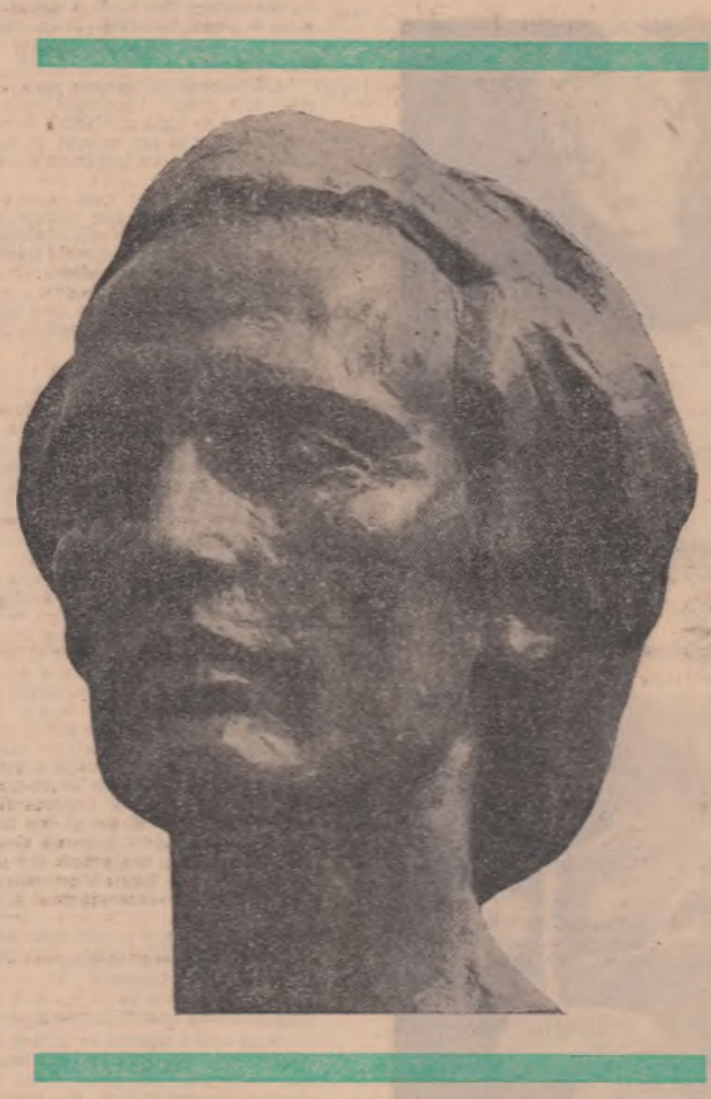

EMINESCU
de GH. ANGHEL
(detaliu)

Nu mă voi ocupa de fenomenul literaturii în general din două motive : 1) Pentru că urmăresc concepția lui Eminescu despre roman și soluția pe care ne-o oferă. 2) Pentru că romanul, prin mutațiile pe care le-a suferit, dar și prin natura sa, este astăzi locul de interferență al crizei, ca fiind genul caracteristic epocii. Nu mă refer numai la fascinația, pe care acest gen o exercită asupra unei categorii ca filozofii și poeții, care în alt timp și în alt context nu s-ar fi manifestat în roman.

Supremația, pe care o are, provine și din libertatea de a închiți forme eterogene, ca eseul filozofic, proza poematică, dialogul dramatic, documentarul, istoria trăită, istoria trecută. Evaziunea filozofiei în roman, considerată de unii ca un semn al crizei genului, este mai degrabă o probă a forței sale, adevărata criză rămînînd filozofiei.

Conștiința omului modern s-a format în vîltoarea istoriei și în interesul pentru psihologie. Care alt gen ar putea reda mai bine ca romanul turmentata istorie a omului și a veacului, sau întoarcerea sa spre sine însuși ? S-a mai întîmplat și altă dată ca un anumit gen să ocupe o mare parte a spațiului literar, așa au fost, la timpul lor, epopeea, tragedia, existînd o corelație între forma literară, care deține supremația și celelalte aspecte ale culturii respective.

În ce constă criza romanului, paralelă celorlalte crize ? De la romanul de tip balzacian prima mutație a adus-o romanul de tip proustian. La noi, Camil Petrescu, în eseul, cuprins în volumul „Teze și antiteze" și intitulat „Noua structură și opera lui Marcel Proust", arată că revoluția proustiană a romanului stă în sincronizarea acestui gen cu celelalte mutații petrecute în alte domenii ale științei și în special cu filozofia lui Bergson și Husserl, după ce a consemnat rămînerea în urmă a literaturii de pînă la romancierul francez. Autorul român, cu aproape un sfert de veac înaintea teoreticienilor noului roman francez, atacă elementele ferme ale romanului narativ, dar în favoarea romanului de tip proustian : a) Narațiunea, naratorul, cronologia liniară ; b) „caracterele". Narațiunea, așa cum s-a practicat în romanul clasic, ne pune în fața unei „lumi false" (Michel Butor), sau relevînd mobilitatea și fluiditatea realității Camil Petrescu arată că n-o putem cunoaște altfel decît răsfrîngîndu-ne în noi înșine, surprinzîndu-i pulsația vie, „în fluxul conștiinței curgător, într-adevăr ca un fluviu". Un alt argument atacînd narațiunea este imposibilitatea de a urma o cronologie liniară, „grosolană", această modalitate punîndu-l pe narator în fața unor dificultăți. „Orice narațiune ni se oferă ca un ritm de planuri și e imposibil să povestești într-o succesiune liniară toate evenimentele... Ori de cîte ori părăsim o urzeală pentru alta firul se curmă... N-aveți decît să citiți Odiseea". (Michel Butor). Este interesant că teoreticienii noului roman francez folosesc în criticile lor inadvertențe odată rezolvate prin soluția, pe care ne-a oferit-o Proust, dar în alt scop și anume pentru a spulbera și această posibilitate, dizolvîndu-i implicațiile. Construcția lacunară, discontinuitatea nu mai supără pe nimeni, decît poate doar pe aceia, care din întîmplare n-au trecut prin Proust sau Faulkner, oprindu-se undeva în urma acestora. Atunci ce rost mai are critica adusă atît de tardiv „grosolanei" cronologii liniare, pe care Butor se silește s-o atace ?

Încă și mai puțin solid îmi apare argumentul „naratorului omniprezent și omniscient". Iată descripția acestuia, făcută de Camil Petrescu. „Un om omniprezent și omniscient. Casele par pentru el fără acoperișuri, distanțele nu există, depărtarea în vreme de asemeni nu. În timp ce pune să-ți vorbească un personaj, el îți spune. în același alineat unde se găsesc și celelalte personaje, ce fac și ce gîndesc exact, ce „răspuns plănuiesc". Și mai departe : „Se confundă o realitate dedusă cu „realitatea originară". Dacă e vorba de confuzie, apoi atacul naratorului omniprezent se bazează pe confuzia dintre lumea fictivă și cea reală, dintre ficțiune și realitate. Dacă naratorul n-ar fi omniprezent în lumea ficțiunii lui, chiar dacă aceasta își are modelul în realitate, narațiunea n-ar fi posibilă. Dacă n-ar ști, povesti ! Un alt obiect al criticii romanului clasic îl constituie personajele, „caracterele". Alegem din amintirile noastre un anumit număr de date, pe care le organizăm, le compunem, „obținem o figură, care nu e izbutită, pentru că este inexactă, numeroase aspecte ale personajului nu corespund cu imaginea, pe care am fixat-o. (Michel Butor). Sau „Caracterele și-au pierdut treptat atributele... accesoriile... ele devenind doar o etichetă grosolană" (Nathalie Sarraute). Iată personajul de roman privit cu „suspiciune", atît de autor cît și de cititor, dogma carcterului, atît de înrădăcinată „în literatura rationalistă", părăsită !

În orice caz, nu din aceste motive, pe care le invocă teoreticienii noului roman francez, romanul narativ nu mai este practicabil. (Posibil este !) Mai întîi, pentru că la o analiză mai meticuloasă, criticile formulate pot fi ușor combătute, în al doilea rînd, și în special pentru asta, criza romanului este un reflex al altor dislocări, un efect al sincronizării cu celelalte mutații, al căror tabel am încercat a-l prezenta. Asta chiar fără a da audiență teoriei romanului lui Georg Lukacs, simptomatic concepută la începutul veacului. Reții totuși din aceasta supremația acestui gen, ca fiind cel mai potrivit frămîntărilor epocii.

Schematic vorbind, pentru rezolvarea inadvertențelor formulate, s-au propus două soluții, soluția romanului de tip proustian și cea a „antiromanului". Soluția „unității de perspectivă" stăruie, într-adevăr, multă vreme în atenția romancierilor. „Să nu descriu decît ceea ce văd, ceea ce aud, ceea ce înregistrează simțurile mele, ceea ce gîndesc eu... Aceasta este singura realitate, pe care o pot povesti... Eu nu pot vorbi onest decît la persoana întîi..." (Camil Petrescu). Ea pare să aibă chiar adeziunea obiectivă, dar neconvingătoare a romancierei Nathalie Sarraute, care consideră că această modalitate „are cel puțin o aparență de experiență trăită de autenticitate..." Dar, ca și în arta analoagă, ne aflăm cu romanul de tip proustian, doar pe o treaptă pînă la eliberarea de toate elementele romanului clasic. Ce ne-a rămas, după ce am eliminat narațiunea, cronologia, caracterele ? „Un eu anonim, care e totul și nimic, nefiind adesea decît un reflex al autorului însuși" (Nathalie Sarraute). Asta se cheamă totuși că ne aflăm în psihologie, încă debitori implicațiilor, pe care obiectul acestei discipline-omul-îl are într-un univers al semnificațiilor sociale, istorice, economice, politice. Ei bine, nu întîrzie nici eliminarea acestui element, cu toată lăudata lui mobilitate care și-a dovedit eficiența. Alain Robbe-Grillet atacă și „prea sfînta analiză psihologică, socotind-o o modalitate tradițională, implicînd un context de semnificații. „Dar lumea", zice el, „nu este nici semnificativă, nici absurdă, ea, pur și simplu, este. În jurul nostru, sfidînd haita adjectivelor animiste sau casnice, lucrurile există". Ce propune ?. „În locul acestui univers al semnificațiilor (psihologice, sociale, funcționale) ar trebui încercat să se construiască o lume mai durabilă, mai nemijlocită — lume în care lucrurile și gesturile să se impună prin prezența lor, prezență care să domine dincolo de orice teorie explicativă, care ar încerca să le încorseteze într-un oarecare sistem de referință, sentimental, sociologic, freudian, metafizic, sau de altă natură". Aceasta ar fi „calea spre romanul viitor".

Și cu aceasta ne aflăm în fața celei de a două soluții, a romanului „fără materie", a antiromanului. Prima întrebare, pe care trebuie să i-o punem lui Robbe-Grillet, este : Cum este posibilă o astfel de literatură ? El propune o rețetă, părăsirea semnificațiilor „de orice natură". Ori suportul literaturii este cuvîntul, iar cuvîntul în orice context l-am instala, este semnificație. Ce este cuvîntul fără semnificație ? Un șir de sunete, vibrații, sau un șir de semne, a căror realitate fizică n-au nimic de a face cu literatura. Este adevărat, lucrurile există, n-avem ce le face, uneori ni se impun catastrofic, chiar dacă le negăm, dar, dacă literatura nu lucrează cu semnificații, ea nu există, devine într-adevăr „aliteratură". Lauda adusă „prezenței lucrurilor și gesturilor", importată din experiența fenomenologiei lui Husserl, n-are consecințe pentru literatură. Acea „prezență" poate fi realizată cu altă modalitate de exprimare, de pildă prin imaginea cinematografică, de aici vine refugiul în film, evaziunea scriitorului în această artă demonstrîndu-i neputința. Aplicarea parțială a fenomenologiei, fără intenționalitatea care o justifică, echivalează cu transplantarea unei plante, pe care ai pune-o să rodească pe o marmură, după ce ai scuturat-o bine de pămîntul care îl mai purta cu ea. În scrut timp planta va pieri ! „Reducția fenomenologică" sau „punerea în paranteză" a conținutului uzual al conștiinței, cu tot ce e mărunt, accidental, nesemnificativ, individual, gata confecționat, analoagă cu punerea sub semnul îndoielii a cunoștințelor, anterior dobîndite, practicată de Descartes, sînt doar metode, pentru a descoperi „esențele". Și încă metode practicabile în filozofie. Descripția fenomenologică, fără acea știință a „ideilor", a „esențelor", nu duce nicăieri. A face din această metodă un scop în sine, care aduce desființarea semnificațiilor înseamnă, în orice caz, o interpretare greșită. Trăgînd ultimele consecințe, un apostol al crizelor spune despre aceste romane că sînt „delicios ilizibile, aș spune mai degrabă penibil ilizibile, fără cap și fără coadă, ele s-ar putea opri la prima frază". Sînt de acord, dacă cuvintele înșirate n-au semnificații, ce rost mai au cele cîteva sute de pagini obligatorii ? Ultima formă a crizei n-o găsim nicăieri, în nicio altă formă, dusă pînă la extrema ei limită ca în acest manifest al antiromanului. În mod practic eliberarea de „tirania semnificațiilor duce la ruina romanului, la desființarea lui. Dacă un autor ca Robbe-Grillet s-ar fi mulțumit să scrie un eseu asupra imposibilităților cunoașterii, implicate în roman, propunînd tăcerea, sau cine știe ce altă soluție, o exeperiență în afara folosirii cuvîntului, ar fi dat dovada unei consecvențe, el însuși devenind eroul unei idei, falsă sau adevărată, strîmbă sau dreaptă, oricum ar fi ea. Nici analogia cu arta nu mi se pare potrivită cazului literaturii. Arta, oricît de abstractă ar fi, focalizează o pată de culoare, un obiect, o formă, chiar dacă nu seamănă anume cu niciun lucru din lumea fizică, se impune ca o realitate în afara conștiinței spectatorului, oricine ar fi el, perplex sau contemplativ. Dacă în artă a fost posibilă părăsirea oricărei forme fixe, în roman, după ce ai eliminat narațiunea, ai negat ireversibilitatea timpului și fluxul conștiinței îți rămîne totuși cuvîntul și cuvîntul este semnificație. În afara lui, tăcerea, neantul literaturii. Captarea „prezenței" lucrurilor o fi posibilă pentru un intelect al îngerilor, dar atunci, după cum am aflat, nu mai e nevoie de cuvînt și nici de literatură. Dacă penetrația filozofiei lui Bergson a dat romanul de tip proustian acordînd valoare duratei interioare, avalanșei spontane de imagini reținute și fluente, aplicarea integrală a fenomenologiei ar duce la altă formă decît cea a literaturii — poate doar dialogurile lui Platon să-i răspundă, dar în orice caz postum experienței consumate, deci degradat. Cît despre aplicarea parțială a fenomenologiei lui Husserl, așa cum am arătat, ea duce la ruina romanului, ca cea mai înaltă formă a crizelor semnalate.

Și acum, sărind etapele unei demonstrații de lucru, iată o concepție clară asupra romanului, clară întrucît restabilește valoarea părților componente ale acestui gen, discutate pînă la desființare. Este vorba de concepția lui Eminescu. La 1871, el se adresa lui Iacob Negruzzi : „Îmi scrieți că vă urmărește un roman și pe mine mă urmărește unul și sub influența acestei urmăriri am scris multe coale dintr-un studiu de cultură, în care cercam a veni cu mine însumi în clar asupra fenomenelor epocelor de transițiune în genere și asupra miseriilor generațiunii presente în parte". Și mai departe precizînd de ce ponderea revine „studiului" : „Scrierea *e complectă ca roman ce se atinge de scenele de sentimente, de descrierile locurilor, etc, necomplectă ca studiu, astfel încît cartea mea de notițe e plină de cugetările, cu care cerc a mă clarifica pe mine însumi și cărora le-am destinat de pe acum locul în scheletul romanului.* E intitulat : „Naturi catilinare". Astfel, deși el poartă signatura timpului, am cercat a pune în el și *un simbure, care să fie mai consistent decît părțile ce se așează împregiurul lui*" (Sublinierea îmi aparține).

Ce simplu răspuns la ruina romanului, la scrîșnirea cu care modernii atacă elementele romanului ! Acestea sînt pentru Eminescu oarecum fără importanță, doar un suport, o materie, care poate fi cuprinsă în acel „etc.", referindu-se astfel chiar și la mult disputatele personaje, vezi „Caractere". Ponderea genului vine din altă parte — aici Eminescu anticipează, pentru că valabilitatea unei opere sau a unei idei stă în cantitatea de anticipație pe care o cuprinde. Așadar narațiune, descrieri, caractere sînt elemente care constituie un schelet, pe care se așează edificiul ideilor, al mesajului de semnificații, sau păstrînd comparația cu fructul, miezul, sîmburele, care poate rodi, asigurînd permanența, stă în viziunea autorului. Această concepție poate fi verificată cu toate capodoperele genului, fie că e vorba de romanul narativ, sau de cel proustian, de la Cervantes, Balzac, Flaubert, Stendhal și pînă la Dostoievschi și Proust. Lipsa acelei viziuni, sau a „sîmburelui", care să fie mai consistent, sau chiar altfel, aranjarea părților în jurul unui vid aduce fenomenul operei repetabile, încă una la fel cu alta, după o rețetă similiproustiană, simili-dostoievschiană. Încă una la fel cu Proust, sau cu Dostoievschi nu se poate ! Nicio modalitate nu poate fi împrumutată ; sînt tehnici similare, pentru că logic privind, numărul lor nu este inepuizabil. Unicitatea de care vorbeam, verificabilă în cazul capodoperelor, stă în prezența acelui „sîmbure consistent" și în acordarea lui cu tehnica folosită. Absența uniei viziuni proprii, care este expresie a truditei veniri în „clar cu sine însuși", aduce mimetismul. Astfel că se naște întrebarea : De ce să repeți aceeași experiență ? A scrie un roman fără materie constituie o experiență, în fine la limita posibilului. Dar de ce am nevoie de a doua ? Sau a îmbrăca în haină romanescă fapte de viață crispate sau catastrofale, a elabora un documentar cu crime, este în fine o altă experiență. Dar de ce trebuie s-o repet ca atare ? Nici aplicarea în roman a unei filozofii la modă nu mi se pare mai fructuoasă, în afară de cazul unei autentice consonanțe. (De pildă Bergson și Proust).

Giorgio Basani, referindu-se la o carte a lui Michel Butor și declarîndu-se împotriva acestei manii de a înregistra stereotip totul, observă că nu mai există capodopere. Și nu există, pentru că acelora apărute le lipsește „sîmburele consistent", cum zice Eminescu, viziunea, cum traduc eu. Atunci, cineva, pripit să tragă concluzii, mi-ar riposta că e vorba de pătrunderea filozofiei în roman. Și da și nu ! Da, în măsura în care modul de cuprindere al autorului în lume și în societate trece prin filozofie, cu toate implicațiile sociale, sau metafizice. Nu, în măsura în care autorul se instalează pe alte căi, afectiv, senzorial, abisal, fantastic. (În acest context, din prima categorie ar face parte Dostoievschi, Balzac, Stendhal, din a doua Proust, Kafka).

Este adevărat, pendularea filozofiei în roman mi se pare una din caracteristicile cele mai virulente, după cum dispariția genului poate deveni un efect al ieșirii filozofiei din criză. Folosind experiența trecutului, observăm că retragerea filozofiei în mari sisteme ordonatoare a coincis cu înflorirea tragediei, după cum dispariția acestui din urmă gen este sincronă cu avalanșa romanului. Încă un fapt, care se adaogă la celelalte.

Nu anticipez, dar nici nu evadez din actualitatea viitorului, propunînd soluția schițată de Eminescu. În orice caz ea constituie o punere la punct a confuzelor puncte de vedere care duc la ruina genului. Ceva mai mult, chiar o sugestie pentru marele roman al viitorului, pentru că romanul va trebui să aibă și acea dimensiune a grandiosului, pînă să dispară, așa cum au văzut-o marile genuri ale trecutului, astăzi pierite. Este deocamdată singurul argument, pe care îl am pentru a-i vesti nu involuția, ci evoluția !

Alice BOTEZ

MIRON RADU PARASCHIVESCU

jurnalul unui cobai

fragmente

1940

. . . . . .

7 MARTIE

Azi a nins cu grămada. O zăpadă mare, adîncă, pufoasă; şi viscolul! Sîntem în Martie.

Îmi place Bucureştiul aşa: redevine, sub zăpadă, ceea ce ar trebui să fie întotdeauna — o mahala. Am descoperit pe cînd veneam, la şase şi jumătate, acasă, o optică nouă. În tramvai, pe fereastra din stînga vatmanului, îngheţată, se desenau scheletele copacilor. Era o defilare de vis şi de umbre. O altă lume, feerică, dintr-un desen de Max Ernst.

Suprarealismul, îl am aici, la îndemînă, sur le vif, şi nu mă costă nimic. Doar abonamentul lunar, la tramvai.

★

Deşi, tot azi, în Apolodor, am retrăit anii din 11 Iunie. Cartierul ăsta legat de viaţa mea prin tot ce are ea mai frumos: entuziasmul, UNU, mizeria, masa la hale, micile escapade amoroase.

...Şi mama. Şi Florina. Şi Loti.

Nu, cu siguranţă, între 11 Iunie şi Antim, e Bucureştiul meu cel mai iubit: adolescenţa mea. Poate că la primăvară am s-o conving pe Loti să ne mutăm pe-acolo.

Degeaba! Dacă aş sta să fac inventarul străzilor din Bucureşti, nu ştiu unde m-aş fixa. De fiecare se leagă o locuinţă de-a mea (fostă), o amintire dragă, un sărut, o toamnă, o poezie. Se leagă mai ales amintirea prietenilor din care, astăzi nu mai am nici una.

Degeaba! Viaţa nu merge îndărăt, oricît am vrea s-o oprim. Dar îmi place sfîşierea asta înceată, domoală, dulce. Retrăiesc totul. Reînviu? Poate. Dar poate că mor, de asemeni.

9 MARTIE

Ieri am avut o zi plină. Se vestea, de altfel, încă de alaltăieri seară, cînd m-am dovedit superior lui Dabit. În definitiv, omul ăsta a murit, fiindcă era putrezit demult. „N-am nici iubiri, nici vrăjmăşii, în care să iubesc sau să urăsc cu pasiune. N-am nici o pasiune. Nu pot alege între două lucruri..." Şi omul ăsta vroia o lume nouă?... Noroc, numai, că Dabit nu era un comunist adevărat. Un confuz.

Eu pot răspunde la toate afirmaţiile sale despre sine, punct cu punct invers în ce mă priveşte: sînt pasionat, în dragoste ca şi în ură, aleg hotărît mai totdeauna, sînt un om întreg. Pornit, poate, dar întreg — în ce priveşte sentimentele şi pasiunile. Şi nu ştiu dacă nu tocmai astea fac un om.

Oricum, pe Dabit cel de la 34 de ani, l-am întrecut eu la 28.

Mă simt mai sigur pe picioarele mele, pe un pămînt mai solid. Cel puţin prin asta cartea lui mi-a folosit. Dacă o comparaţie cu mai rău poate avea vreo valoare.

★

Dimineaţa, la gazetă. Vîlceanu ne anunţă că s-a căsătorit în ajun. Felicitări. Zîmbete amicale. Apoi, el ne face o destăinuire: „Mă fraţilor, am luat o fată minunată... Pe lîngă că e dulce şi frumoasă, am aflat abia ieri — cînd le-a pus pe numele meu — că e proprietară a cinci case de raport, cu cîte patru-cinci etaje. Habar n-am avut pînă ieri..."

Ce mizerie! Ce scîrbă! Şi nu l-am scuipat. Putoarea asta care face pe revoluţionarul şi pe eroul, care s-a îndrăgostit de block-houseuri, care „habar n-avea pînă ieri..." Nu ştiu dacă în toată revolta mea nu este şi o umbră de invidie. În definitiv, mizeria şi mizeriile îndurate de pe urma sărăciei le-aş vrea şi eu îndepărtate odată pentru totdeauna. Poate că... dar nu, e o prostie! Niciodată n-o să pot lua o femeie pentru banii ei. Sau, dacă aş face-o, n-o să pot trăi cu ea; nu e chiar aici buba, invidia mea că Vîlceanu nu porneşte de-aici, fiindcă el a putut să facă un lucru de care eu sînt incapabil?

Sigur e că Vîlceanu m-a deprimat. Asta e toată strălucita noastră „generaţie"! Să-i fie de cap! Ce tragică şi mizeră condiţie! În loc să viseze la revoluţie, în loc să-şi facă viaţa şi să şi-o bizuie pe opera, pe truda, pe nădejdile lor, „băieţii" (mult mai bine ar fi numiţi „peştişorii") se aranjează. Toţi, cîţi îmi trec prin minte.

Mă gîndesc, de aici, din nou, la România. Ţara asta nu poate fi decît osîndită. Mîine, poimîine, asemenea „băieţi" pot fi chemaţi s-o conducă; ce probitate aduc ei, ce ţinută dreaptă, ce roade ale muncii şi efortului lor de a trăi şi de a se împlini pe ei, ca să decidă, pe urmă, de o ţară?

Încolo, jalnica mizerie: miniştrii din aşternuturi. Ţara lui M-me Lupescu, a lui M-me Gafencu, a tuturor ţaţelor care şi-au întreţinut cîte un peştişor, ca să-l vadă subsecretar de stat, ministru plin sau rege. Soarta României. Poate că România nu preţuieşte mai mult: „Un peuple, mon ami, vaut bien les chefs qu'il possede; il a toujours les chefs qu'il mérite", spunea Fajans. Şi avea, desigur, dreptate. Ce să facem, dacă noi ne suportăm Gafencii şi Carolii? Se vede că-i meritäm, într-adevăr.

★

Doi cunoscuţi mi-au imputat azi că l-am lăudat pe Isachie; ei n-au citit ziarul, au recunoscut-o, dar nevestele lor le-au spus că...

Idioţii! Nu ştiu dacă trebuie să mai adaug ceva. Pe Cozincescu, după ce i-am spus că are o nevastă timpită (bănuielile mele despre Marica lui se confirmă), l-am pus să citească cu glas tare cronica mea. A recunoscut că e injurioasă la adresa lui Isachie, şi fără perdea.

Cronica despre Isachie este „un caz" pentru mine. Aşa mi se face portretul, aşa sînt etichetat, aşa sînt prezentat peste tot şi în orice împrejurări. În faţa unui adevăr evident, oamenii trag concluzii (în ce mă priveşte) cu totul pe dos, defavorabile, compromiţătoare. Să le fie de bine!

★

De două zile tot ezitam s-o anunţ pe Florina de hotărirea mea definitivă de a rămînea cu Loti. Îmi era lene, fiindcă mi-era neplăcută explicaţia.

M-au ajutat împrejurările. Aseară, la şapte, găsesc la redacţie un plic în care mă anunţă că va veni peste un sfert de ceas. Aşteptarea mea, pe cărbuni. „Cofetăria mică, modestă, ne primea..." (Apropo, — la Palatului, în dos, pe canapelele roase, de pluş roşu, în fiecare după masă, poloneza-mamă cu cele două fiice şi căţelul, sînt nelipsite. Exact figuraţia asta îi lipsea acelei cofetării de dinaintea războiului celui mare, cu aerul ei îmbîcsit de amintiri, de parfumuri şi pudra proastă a curmeliţelor care vin acolo, cu tapetul ieftin şi gălbejit, cu mesele scorojite, cu plusul scoţînd jegărit: cafeneaua altei lumi, a altei tîrste. Cafeneaua cu emigranţi şi emigrante poloneze. Nu e nici o întîmplare că au ajuns acolo, şi le place: aşa cum e interiorul acestei cofetării, aşa trebuie să fi fost întreaga Polonie a domnilor Bek şi Smigli Ridz; învechită, împuţită, fermentată.)

Discuţie cu Florina: eu, calm — ea, exagerat, aproape ridicol de nervoasă. Explicaţia mea simplă, sumară, precisă: îmi iubesc nevasta, nu pot renunţa s-o mai văd.

A ei nervoasă, dar presărată cu cîteve judecăţi agere şi care mi-au dat de gîndit: „E mai uşor să spui totdeauna adevărul, decît să minţi întotdeauna... De altfel, tu eşti curajos numai pe jumătate (adică faţă de ea, de Florina) şi laş pe jumătate..." (adică faţă de Loti). Dacă, însă, tau de bună sentinţa precedentă, că e mai greu să fii în minciună decît în adevăr, asta ar însemna că însuşi faptul că pe Loti am mînţit-o şi-o mint într-una (şi cu cîte chinuri şi greutăţi!) îmi dă dreptul dragostei pe care i-o port, spre osebire de lipsa de dragoste faţă de Florina căreia am „curajul" să-i spun tot adevărul.

Acasă, îi propun lui Loti aceeaşi temă, în abstract: „E mai greu să minţi decît să spui adevărul?"

Răspunsul ei: „Dacă e vorba de un adevăr sau minciună raportate la tine însuţi, e mai uşor să spui adevărul decît să minţi; dacă e vorba de raporturile sociale, e mai uşor să minţi". Sînt mulţumit: eu îmi spun adevărul şi mie şi celorlalţi. Adevărul e unic pentru mine. Şi integral. E singura moştenire nestricată pe care am păstrat-o de la mama.

M-am despărţit de Florina by accident. Nici urmă de regret. Dimpotrivă: mare bucurie interioară, delivrat. Şi mi-l aduc aminte pe Gide: „Je ne peux pas supporter ma joie si elle est faite au depense d'autrui". Singurul meu prilej de amărăciune în tot „cazul" Florina. Că n-am o bucurie pură, senină.

★

Mă întîlnesc cu Zorileanu. Conversăm lung. Politică. El — confuz, ramolit, dezolant. N-a mai rămas din el decît talentul.

Mergem pe jos, în noapte, prin cartierul Antim: zăpada, întunericul, luminile, biserica. Vechile imagini, amintirile frumoase ale copilăriei: clasa a IV-a la Seminarul Pedagogic, pe Rahovei, cînd stăteam la tata, în Mitropolitul Dosoftei. Imaginea Bucureştilor din stampe şi din afişe imediat postbelice, cu fîncă şmecheri care vînd ziare, cu o basma fluturîndu-le la gît. Totul e aşa de frumos, de feerie, de vieux style... Bietul Zorileanu, — cum să nu fie ramolit!

După ce am vorbit mult, ne-am plimbat mult şi m-a poftit să-i telefonez, Zorileanu la despărţire:

— La revedere, domnule Mironescu...

N-am mai încercat să-i corijez. Înainte de a ne despărţi, îi propun o pasămă în Fata. despre Tonitza. Se vaită că acum n-are destulă hîrtie dar peste vreo cîteva săptămîni...

— Ştiu, dar atunci voi fi perimat, — spun eu.

— De ce? Are o expoziţie pe care o închide curînd?

Încep să cred că am de-a face cu un idiot sau cu un nebun; totuşi:

— Cum, domnule?... Tonitza a murit de vreo două săptămîni!

Chipul lui Zorileanu mai lungit, ochii mai mirati, gura mai fugulită:

— Ce vorbeşti, dooooomnule?... Ei, aaaasta e!?!

...Şi eu, care credeam că vorbesc politică, socialism şi revoluţie, cu un om demn de încredere. Şi informat.

Şi Zorileanu e, totuşi cel mai de seamă din gazetarii noştri. Dulce ţară!

★

Acasă, Loti plînsă. Explicaţii. Plictiseli. Deci să ne despărţim cu locuinţele de la 23 Aprilie. Pînă azi sînd decis să-mi ţin decizia

11 MARTIE

Ieri, duminică. După o întreagă poveste cu Loti, a venit „trădarea": denunţarea jurnalului; lectură din el, ca să-i dovedesc că o iubesc doar pe ea. I-am spus tot ce-a fost cu Florina, consecvent neputinţei mele de a ţine un secret (eu îi spun neputinţa de a minţi).

Cînd mă gîndesc că numai acum cîteva zile scriam aici că, de-l voi arăta cuiva, n-am să mai ţiu jurnalul ăsta. Da' de unde! Abia acuma îl ţiu.

E, oricum, o strălucită biruinţă a indiscreţiei mele. Faţă de mine însumi.

Mă gîndeam, pe cînd i-l citeam lui Loti, că de azi înainte aş putea ţine un jurnal al acestui jurnal; jurnalul indiscreţiilor, incapacităţii mele de a tăcea.

. . . . . .

În ajară de America şi Rusia, nici o ţară nu ştie să facă film. Am văzut astă seară, cu Loti împreună, „Pièges". Influenţa covîrşitoare a plasticii asupra filmului, a anecdotei, a teatrului, aşişderea. Numai cinematograful lipseşte. În sală, surprind în fugă, chipul — mai îngrăşat dar încadrat într-un păr de sălbatică — al Georgetei Nesti... („Şi ce fecioară frumoasă erai!...")

O scenă pentru care Mateiu Ion Caragiale ar fi trebuit să se scoale din morţi: Stroheim, în redingotă, cu pantalon reiat, ghetre albe la ghetele cu tocuri înalte, mănuşi albe, gurmetă peste, — se mişcă automat, delirant, extraordinar, printre scaune, jilţuri, canapele vieux style. Decor de acum o sută de ani, atmosferă de parfumuri vechi, calde totuşi, lumină cernită, nebunie, nebunie, praful, uitarea, anii. Şi marea revelaţie: viaţa acestor lucruri moarte. O viaţă intensă, puternică, sesizantă. Adevărul timpului nostru: viaţa veritabilă este, astăzi, viaţa fantomelor. Noi murim; ca să trăiască ele. De altfel, nici nu ştiu dacă ne-ar putea comunica mai intens altceva decît fantomele. Ionel Moţa avea, pesemne, dreptate: „Se apropie domnia strigoilor..." Asta, o scria el în 1934. Azi sîntem în plina lor domnie.

12 MARTIE

Soare mult. Calea Victoriei — un maldăr de ruine scăldate în soarele timid de început de Martie. Femeile frumoase, proaspete, frapede, în culori ţipătoare, parfumuri, cochetărie. Bucureştiul de primăvară. Cum îl cunosc, — cît îl iubesc! Sînt la mine acasă, măcar că n-am casă nicăieri, nici măcar o odaie.

Tristeţea mea de primăvară, inevitabila, prea cunoscuta tristeţe, se împerechează şi sporeşte prin condiţia de demi-şomer în care mă aflu.

linda

de DUMITRU DINULESCU

1. — Lichidarea

Abia îmi dădusem demisia în urma unor neînţelegeri plauzibile cu conducerea instituţiei în care activam. Directorul avea pretenţia ca pentru suma de o mie şase sute de lei — brutto — să stau tot timpul la dispoziţia lui, dimineaţa şi seara, să răspund de toate, eu însă neavînd nici o posibilitate de control eficient în sectorul de care dispuneam. Fiindcă nu exista un serviciu aparte, eram toţi dirijaţi din centrală, fără ca eu să pot imprima direct concepţia şi autoritatea mea factorilor auxiliari. N-am fost însă în stare nici o clipă să înfăţişez lucrurile aşa cum sînt, în şedinţele de analiză a muncii, dese şi binevenite, fiindcă eram foarte obosit şi nici nu mă pricepeam bine să vorbesc în public, mai ales între oameni îndeplinind funcţii mai importante, care aveau dreptul să mă întrerupă în momentul cînd mă lansam într-o demonstraţie, ceea ce eu nu îndrăzneam să le fac lor, nu fiindcă nu mi s-ar fi dat dreptul, dar mă simţeam şi-aşa destul de stingher şi promovat prea devreme pe un salariu pentru care oameni mai vechi poate aveau mai degrabă acest drept. Preferam atunci să tac, să privesc la lampă şi la ferestre, să sufăr la înţepăturile stomacului bolnav, să mă gîndesc la treburile mele personale, la posibilităţile mele de a mă realiza, chiar în această conjunctură care devenea din ce în ce mai sigur imposibilă şi compromiţătoare, în ultimă instanţă.

Divorţasem de vreo cinci-şase luni şi mi-era foarte greu fără nevastă şi nici nu-mi plăceau aventurile trecătoare, aventuri cu tipe dubioase, de cele mai multe ori beţive şi stranii. Preferam să mă duc să beau cu prietenii, mi-era urît să mă-ntorc acasă devreme şi stam cînd cu unul, cînd cu altul, eu fiind în fond o fire foarte sociabilă şi discutam despre tot felul de lucruri care nu duceau la nimic. Evocam amintiri sau bîrfeam, discutam despre posibilităţile mele şi ale lor de a realiza ceva superior şi se-ntîmpla astfel, după o zi întreagă de alergătură şi un chil-două de vin, să adorm la mese prin restaurante, dar mai ales să moţăi şi căutam amorţit cum eram, abia trezit, cîte-un taxi şi plin de obidă să constat la jumătatea chenzinei că trebuie să mă-mprumut iar. Ceea ce nu era o soluţie: banii alunecau ca bilele şi rămîneam cu acelaşi costum obosit, cu pantofii scîlciaţi şi boala de stomac avansa. Dar mi-era greu să stau singur şi să-mi treacă tot felul de gînduri prin cap şi preferam deci să adorm în mod firesc, în timpul discuţiilor sau să cad într-un fel de toropeală, din care nici a doua zi dimineaţa nu mă trezeam prea bine.

Iar după ce am obţinut lichidarea am început să umblu tot fără sens, adăugînd nopţilor cîteva dimineţi străvezii în care-mi plăcea să întîrzii prin parcuri, fumînd şi citind, privind gîngăniile care mişunau la picioarele băncii, omorîndu-le pe cele mai agresive şi privind în continuare lacul, cu bărcile zvelte, cu pînzele desfăşurate somnoros în bătaia osoasă a vîntului. Stam aşa şi priveam aţintind cu degetul rîndul de carte la care rămăsesem şi am ajuns la concluzia că o schimbare de aer ar fi foarte potrivită în toată starea gazoasă în care mă găseam şi împrumutînd nişte bani mi-am dat seama că aş putea să dau un sens acestei dorinţe, care mă urmărea atît de puternic. Reîntîlnisem tot în acea perioadă pe Linda, o fată de care fusesem foarte atras cu cîţiva ani în urmă, dar a cărei relaţie o pierdusem în urma unor incidente penibile, de care eram singur vinovat. Dar anii muşamalizaseră probabil toată chestiunea şi cînd am întîlnit-o la casa de bilete a ştrandului am avut o adevărată revelaţie. Ne-am pus lucrurile într-un colţ mai ferit, i-am înfăţişat toată povestea mea şi am discutat cu dezinvoltură despre posibilităţile dragostei, necesitatea fericirii, sinceritatea ca factor de bază în relaţiile între oameni adevăraţi: ea s-a contaminat de fondul serios, bine angajat, al discuţiei propuse. Peste două zile i-am propus să mergem în Oltenia, în primul rînd la Craiova, unde eu aveam nişte prieteni, să stăm acolo cîtva timp. A ezitat. În ziua aceea am stat la amiază pe malul lacului şi, dezbrăcaţi cum eram, vedeam apusul roşietic, nu ne puteam vorbi, pe seară am fost la un restaurant de pe Calea Plevnei, am continuat discuţiile în acelaşi sens. A doua zi am cunoscut un polonez, un anume Wladek. Era în trecere prin Bucureşti, ne-am cunoscut la o cafenea de pe bulevard şi m-am oferit să-l însoţesc prin oraş. Am urcat pe dealul Mitropoliei, am contemplat Dîmboviţa, am vizitat crematoriul „Cenuşa", am fost la Moşi, pe calea Griviţei, am vîndut în Piaţa Unirii nişte fîşuri şi nişte ochelari de soare. După amiază, cu Wladek şi cu Linda, am vizitat Muzeul Satului. Am băut cîte-o bere la restaurantul „Mioriţa" şi am plecat la gară să-l conducem pe Wladek. El era foarte impresionat de aerul amăgitor al Lindei şi ne-a vorbit despre soţia lui, o anume Hedwiga şi la despărţire mi-a dăruit fotografia ei. Eu am fost foarte impresionat de aerul franc care se degaja din fotografia Hedwigăi şi ne-am despărţit cu invitaţia care ne-a adresat-o, de a-l vizita la Varşovia, poate chiar în toamnă şi a cerut permisiunea, nu ştia dacă este-n obiceiul ţării, să sărute mîna Lindei la despărţire. Noi am acceptat. Ne-am dus apoi în acelaşi restaurant de pe Calea Plevnei am mîncat mici şi am băut un kilogram de vin, de paisprezece lei kilogramul. Apoi n-am mai văzut-o pe Linda. Am mai căutat-o la telefon, n-am mai reuşit s-o găsesc şi m-am întîlnit într-o seară cu M. despre care-mi vine foarte greu să mărturisesc ceva. A fost ceva între noi cu zece ani în urmă. Eram foarte copii, mai ales eu. Eram pe vremea aceea foarte impulsiv, extrem de direct, nu-mi plăcea să escamotez şi să atac dintr-o parte, nu sufeream să umblu cu aerul şi măsura unor straturi evazive. De fapt eram foarte naiv. Mă-ntorsesem din armată şi aveam nevoie de ceva suav. M. era suplă, zveltă, cu gîtul şi ochii mereu tremurînd, ca un lujer, vorbele ei se mişcau alene, făceau false mărturisiri în lungile plimbări; avea gesturi largi, definitive, totul într-o atmosferă foarte romantică, de care atunci nu aveam cum să mă delimitez.

2. — Complexul de împrejurări

Pe plajă, mergînd simptomatic, am văzut-o pe Linda. Cu un bărbat cu părul creţ şi o femeie. S-a oprit şi am vorbit.

Ce dimineaţă splendidă era... Sclavajul acesta faţă de soare în acel moment era o inestimabilă bucurie şi Linda se pama la gîndul acesta al meu şi în costumul din două bucăţi, cum era, cîtă... cîtă... ce adjectiv substantivizat să întrebuinţez?

Avea picioare ca pedunculii şi sînii ca lostriţele şi pe figura ei acel surîs de pictură votivă şi modul de-a mişca braţele care-mi sugera alte picturi sau pur şi simplu nişte lucruri din natură. Iar Linda era tocmai femeia care-n vara aceea mă amăgise, făcîndu-mă să cred într-o rezolvare spectaculoasă a vieţii mele cam searbădă, fărîmată de tocsine.

Am revăzut-o pe Linda la restaurant, în aceeaşi după-amiază, înconjurat de prieteni cum eram, grizat, consumînd bere şi uitîndu-mă galeş, cu ochii mei cenuşii, lăptoşi, letargici, îndrumaţi de o fixitate de oţel şi de un fel de ranchiună faţă de situaţia mea existentă. Privind-o deci în felul acesta eu am simţit iar o bucurie şi melodiile erau cîntate de către oamenii de acolo, şi cerul era albastru, albastru ca vinele unui artritic şi era în toate acestea o atmosferă de gnomi şi de feeie.

Frumoase acele zile, cînd valurile stau amorţite, parcă stocate, şi părul Lindei flutura. Cum fluturä fenomenele, atunci cînd sînt flancate statornic şi cînd tresaltă grav sistemele de comandă şi răcire ale maşinilor de stocat, drapat şi frăgezit. Eu eram atras de părul acesta al Lindei, care-mi masca vederea farului, pe care-l ghiceam bîntuit de comoţii şi colonii de larve şi lumina sa se aşternea pe mare, părul Lindei neîmpiedecîndu-mă să admir luminile lungueţe ale acelui far în aer şi pe mare.

Deşi o cunoscusem pe Linda mai demult, aşa cum am lăsat să se vadă mai de dinainte, cred că atunci, în ziua aceea de fapt, eu mi-am dat seama cît de fermecătoare şi de frumoasă era ea.

Stînd în restaurant şi sorbind din halbele de bere ea-mi spuse că are de mers la Constanţa. Eu am zis nu, să nu se ducă şi am coborît pe plajă şi am ascultat muzică în limba turcă, venită lin şi dulce de pe cealaltă parte a mării.

— Muzica aceasta ţi se potriveşte, zicea Linda. Parc-ai fi turc, aşa eşti de încăpăţînat, doar ţi-am spus că trebuie să merg la Constanţa...

Deasupra noastră pescăruşii se zbăteau, marea vuia ca un vagonet oprit la triaj, chiar o geană de lună în acea după-amiază se tot stîrcea pe un colţ de nor şi muzica turcă se desfăşura, dăngănind, mixîndu-ne cu vorbele noastre lenevite şi stam apropiaţi, nerespirînd, privind la oamenii ceilalţi, care se-nvîrteau în jurul nostru ca lepidopterele, ca mesele de spiritism, iar soarele fărîmiţa cu sistemă structurile noastre de carne şi sînge. Pe seară Linda s-a-mbrăcat într-o rochie albă şi i-am şoptit:

— Linda, eşti o floare de ţoao-ţî, o fată deosebită, o mare linişte sufletească, o excitare în acelaşi timp, eşti parfumul tare de ţoao-ţî.

— Ştiu Cristi, mi-a zis ea, tu eşti un om adevărat, eşti un bărbat în adevăratul înţeles al cuvîntului, mă farmeci şi mă înşeli în acelaşi moment.

Luna se legăna ca un animal supus morţii de laborator, se legăna stafielnic, era o rigiditate voluptoasă în toată mişcarea ei, iar eu în acel moment, m-am urcat pe un ţăpşan şi i-am zis Lindei:

— Linda... atît i-am spus, ea a îngenunchiat şi luna aceea vorace trecu pe deasupra noastră, ne binecuvîntă în numele executorilor desemnaţi, apoi Linda se ridică, veni la mine, se cuibări la subţioara mea încăpătoare şi pornirăm să mergem către marea cea lină şi modică în raport cu noi.

Ne zvîrlirăm hainele şi ne cufundarăm ca raţele sălbatice care se-ntorc dintr-o călătorie, dar Linda se transformă chiar într-o raţă sălbatecă şi zbură către est, în timp ce eu mă ridicai din mare şi acoperindu-mi sexul, o urmării pînă ce ea dispăru de tot. Lumina din nou mă scălda, era ziua a doua după dispariţia senzaţională a Lindei şi grupuri de sezonişti mă priveau de departe, socotind orele împietriri

Desen de CHAGALL

mele, spunîndu-şi glume grosolane şi totuşi în cele din urmă sanctificîndu-mă şi redîndu-mă omenirii, în forma mea abstractă, elucidată, definitivă.

3. — La vernisaj

Pe Linda n-o mai văzusem de mult. Trecuseră poate cîteva luni. Era un sfîrşit de iarnă promiţător pentru cariera mea o vreme destul de îndelungată rămasă sub semnul incertitudinii. Şi încununarea supremă a fost o sărbătoare, organizată de prietenii mei intimi şi întîmplători, sărbătorire la care era nevoie, pentru a mă simţi în plinătatea situaţiei, atît de ales creată, de o femeie.

Sorţii au căzut pe Linda. Am ales-o pentru aerul ei potolit, pentru o oarecare francheţe a ei, pentru felul original, de loc obraznic, cu care ar fi putut face faţă. Linda primi oferta şi în decorul savant executat se-nfăţişă către sfîrşit, împreună cu un bărbat necunoscut şi eu, tras într-o parte şi alta, montat bine de cîteva pahare de vin franţuzesc, am remarcat-o numai fugitiv, de-abia cînd fotografii s-au imbulzit eu m-am repezit, am smuls-o pe Linda dintre privitori şi lăsîndu-mi capul pe umărul său am pozat sincer turburat. Ca totdeauna după terminarea fotografiilor, zumzetul a încetat şi Linda s-a-ndepărtat, eu continuînd să fac faţă obligaţiilor de sărbătorit, strîngînd mîinile unor prieteni revăzuţi după o perioadă lungă de absenţă, chiar oamenilor necunoscuţi împrăştiind eleganţă, umor fin şi vorbe cu duble înţelesuri.

Apoi Linda s-a retras, urmînd să-i telefonez peste o jumătate de oră, să-i spun la ce local să se prezinte, eu între timp avînd de îndeplinit ultimele îndatoriri, care mai rezidau, care se scurgeau acum, silnic, nerăbdarea mea storcîndu-se ea însăşi pe sine, care se storcea. De fapt o mai văzusem pe Linda, solicitînd-o să petreacă o seară în havuzul tărcat cu dungi măslinii, acolo unde eram preşedintele unui grup electrogen, unde săvîrşeam experienţe destul de noi, experienţe însă cu bază culturală, nu tehnică, întovărăşit cum eram de o formaţie de frecventatori, alcătuită dintr-un om, doi oameni, trei şi patru. Unul dintre aceştia chiar îmi vorbi cu căldură o dată, despre prezenţa din acea seară a Lindei, despre care-mi indică o repetare, sau în orice caz o resuscitare măcar. Dar Linda, sub diverse pretexte sau poate eu, asta nu-mi pot aminti cu precizie, unul din noi în orice caz, făcu în aşa fel încît invitaţia nu se mai repetă.

Deci după ce sărbătorirea s-a terminat şi am plecat cu prietenii la un local din apropiere, am comandat capete de miel şi frăgezimi de fiburoaică, am ales sorturi muloase, croancede, ale vinurilor celor mai aromate, mai congelate, mai cangede... Ei bine, după aceea, am plecat în întîmpinarea ei, am mers prin zăpada aburindă, am cules de-a lungul trotuarelor scoici imense şi am adus pe Linda între noi, plecasem încă cu două persoane, am intrat în local şi întîmpinaţi cu strigăte zgomotoase ne-am aşezat la locurile de cinste. A fost o seară foarte plăcută, stropită cu şampanie, cu gulaşuri de ciuperci, cu vinuri de Malaga, de Coimbra şi Altaboso, cu sosuri savante de Persia şi de Kuweit, cu lecodandroane de coaste de şacal persian, cu discuţii rarefiate dar şi cu bruşte izbucniri, cu cîntece melodioase, cu amintiri debitate suculent, cu straturi şi straturi de amintiri fixe, cu dubii asupra diverselor formule de existenţă şi amînture.

Pe drumul de-ntors Linda lucea ca o pasăre de fontă, ceea ce ea era în fond şi toată atitudinea ei discretă din timpul banchetului crease, mi se părea mie, o tensiune deosebită în capul ei de femeie educată şi mergeam cu mîinile-n buzunare, neîndrăznind să vorbesc, oarecum spăsit şi Linda mergea repede, eu răminînd cîteodată pe loc, pulverizînd îngrămădiri de zăpadă, prin călcare verticală şi alergam, ajungînd-o imaginam desfăşurări de muzici somnolente, aerul tot se organiza în patrule de recunoaştere, arătîndu-ne drumul scurt, străjuit de magazine moarte, pomi înţepeniţi şi rigole. La despărţire Linda m-a sărutat lung, a privit cerul înţepat de crestele blocurilor din faţă şi-a stat pe loc. De fapt greşesc, am impresia că din fuga condeiului am contaminat povestea acestei despărţiri cu altă poveste, altă întîmplare; în orice caz se poate face un raport între cele două situaţii, se poate chiar abuza de acest raport, se poate forţa acest raport, un raport este de altfel o tensiune, o stare de necesitate între două părţi supuse unui racord.

De fapt important e altceva, de fapt aici vroiam să ajung, dar trebuie să mă rezum la numai cîteva fraze, deoarece m-am lăsat purtat cu gîndul de întîmplarea cea nesemnificativă, cea care nu era în directă legătură cu aceea pe care doream eu s-o pun în lumină pentru toată înşirarea de fapte pe care am expus-o. La alt banchet, unde am fost invitat după un spectacol de teatru, Linda n-a mai participat. Am stat într-un parc şi am vorbit în mod serios despre proiectele mele de viitor, şi am cerut-o în căsătorie, i-am propus ca pe timp nelimitat să împărtăşească împreună cu mine drumul spinos al dragostei, al fericirei, al amorului liber, al coabitării şi sexualizării treptate, vagi, voalate în anumite momente şi Linda a ascultat gînditoare şi am rămas în parcul peste care zăpada se scobora, ne-am ridicat gînditori, am hotărît chiar o dată de împlinire a acestei hotăriri a noastre, dar foarte ocupat cum eram cu serviciul, aşa s-a-ntîmplat că lucrurile s-au tărăgănat, pînă cînd s-au stins, la havuz cei din formaţie mă-ntrebau mereu de Linda şi am văzut-o mai zilele trecute, mergeam încet, gîndindu-mă la tot felul de chestiuni, dar am văzut-o încă de departe, Linda era într-un grup mare, asta s-a-ntîmplat parcă la un vernisaj, unde venisem să schimb nişte foi cu un prieten, Stanislav, care-mi promisese să-mi trimeată filele acasă — şi care nu se putuse ţine de promisiune. Linda sta într-un colţ, sub un tablou cu ciuperci stilizate şi cer albastru iradiat, într-o blană uriaşă de urs grizzly şi lăsîndu-l pe Stanislav cu alt prieten pe care tocmai îl văzusem, m-am dus întins la Linda şi am întrebat-o:

— Spune-mi Linda ţi-aduci aminte de serile minunate pe care le-am petrecut sub înrîurirea gîndurilor noastre frumoase?

— Da, a răspuns Linda.

M-am strecurat din expoziţie, tremurînd în paltonul subţire şi scurt, urmat de Stanislav şi de prietenul celălalt şi mergeam gînditori şi scuipînd în vitrine şi tremurînd în frigul care se ascuţea, care se împlînta, se întindea.

sunete fundamentale *)

Literatură străină

JORGE GUILLÉN

Primăvară descătușată

Cînd spațiul, fără de profil, rezumă
c-un nor, aparte,
nehotărîrea-i vastă în derivă,
unde e țărmul ?

În timp ce rîul se perpetuează
în tastu-i leneș,
într-una căutînd, săpîndu-și singur
desnodămîntul,

în timp ce apa, dureros de verde,
își neagă peștii
jos, sub reflexul echivoc și vînăt
de vînt în tremur,

Cînd zorile aleile-și ghidează,
cu pas agale,
pe direle de foșnet care-aleargă
printre frunzișuri,

urmînd elanul sinuos ce-așează
în vaste coruri
a cerului suavă unduire
plutind cu vîntul

și pasul viu al marilor alaiuri
ce trec tăioase...
O, primăvară despletită-n visle
de bărci grăbite !

Prezența aerului

Acești nori : cenușiul
Adolescent în fastu-i
Străin de viitor.
Prezența fericită,

În trecere, a unui
Profil senin spre pata
Finală, risipită
Superb, pînă la Ceruri...

Preacredincios, cristalul
acesta-mi face viața
mult străvezie, tintă
a văzului ei propriu.

O, ce minuni ! Virtute
A albului în aer !
Tot aerul e-n flăcări :
Lumină despuiată.

Lumină, evidentă
Ursuză, deși-n mină
Cu totul. Ah ! Nimicul,
Acuma, cu lumina
Stă încă ochi în ochi.

Claritate

Praguri de tandrețe...
Întîmplări diverse
Își găsesc balanța-n
Timpul inocent ?

Ierburi, trestii, apă :
Echilibrul cade
Sub călcîi Voalate
Trosnete de cursă.

Totuși, nu. Ridică
Trunchiurile-n soare
Foamea de lumină
Din umbrite crînguri.

Mici, printre frunzișuri,
Ceruri mărunțite
Însumează-un termen
Teafăr, fără părți.

Și dorința vastă
Într-un punct converge
O, zenit : unicul,
Clarul, neatinsul !

Numele

Zori pure. Orizontul
Pleoapele-și deschide
Să vadă. Ce ? Vechi nume.
Stau calme pe patina

Lucrurilor. Și astăzi
Roza se cheamă încă
Tot roză, și-amintirea
Trecerii sale, grabă.

Zor de-a trăi mai mult.
Spre lungi iubiri ne-avîntă
Această forță aspră
A Clipei cu pas sprinten
Care-atingîndu-și ținta
Fuge strigînd : Nainte !
Atenție ! Atenție !
Voi fi ! Voi fi ! Voi fi !

Și rozele ? Pleoape
Închise : orizontul
Final. Poate nimicul ?
Dar numele rămîn.

Amiaza-n orologiu

Am zis : E totul gata !
Un plop foșni în vînt.
Frunzarele-argintate
Cu dragoste zvoneau.
Foi verzi erau ca scrumul,
Iubirea era soare.
Atunci, în miezul zilei,
o pasăre-și topi
în aer melodia,
cu-atîta adorare
că se simți schimbată,
de adieri, în floare,
crescută-n lanul cel mai
înalt de grîu. Eu însumi
eram, atunci, un centru
de-atîta-mprejurime,
că le vedeam pe toate
-mplinite. pentru-un zeu.
Am zis : E totul gata.
Amiaza-n orologiu !

CAMILLO SBARBARO

Cînd, uneori

Cînd, uneori, mă plimb la soare singur
privind cu ochii limpezi lumea-aceasta
în care toate mi se par frățești,
lumină, aer, gîză, fir de iarbă,
un frig îmi strînge inima de-odată.
Atunci îmi pare că-s un orb ce șade
pe țărmul verde-al unui mare fluviu.
Sub el s-alină apa în vîrtejuri.
Dar el n-o vede : un crîmpei de soare
îl face fericit lar dacă-aude
din cînd în cînd al apei murmur, crede
că-i doar un zumzet ce-i înșeală-auzul.
Căci mi se pare,-n timp ce-mi duc
această
sărmană viață, că mă surp în alta
ca într-un vis, și că visarea asta
e viața mea de-acum
Atunci un fel de leșin mă-mpresoară,
o spaimă de copil.
M-așez cu grijă
însingurat pe-o margine de drum,
privesc această lume strîmtă-n care
îmi duc viața crîncenă. și mîngîi
iarba cu-o mînă care tremură.

Jorge GUILLEN (n. 1893) face parte — împreună cu Pedro Salinas, G. Diego, Dámaso Alonso, F. G. Lorca, V. Aleixandre, Rafael Alberti și alții — din **constelația 27,** grup format în amintirea celui de al treilea centenar al morții lui Gongora. Castilian, Guillén e un poet sobru atît prin tradiție națională, cît și prin poetica mallarméiană pe care a urmat-o : sobrietate luminoasă a cristalului, răceală geometrică, economie verbală, abstracțiune care „calcă" pe date concrete pure, mai întîi de toate pe stihiile naturii. O poezie în care pudoarea și discreția se logodesc cu fervoarea liniei simple, aproape mistică, coborînd din San Juan de la Cruz.

Camillo SBARBARO (1888—1967), ligurian de origine, e un fel de Bacovia italian : aceeași coardă poetică unică, monotonă, vibrînd de o suferință adîncă : aceeași economie de mijloace verbale : mai puțin simț estetic și, deci, mai puțin artificiu liric ; aproape aceleași obsesii (orașul, noaptea, bețivii, nebunia, rătăcirea fără sens etc.) ; aceeași sinceritate, dezarmantă, a unui eu poetic împuns de un ghimpe metafizic. Sentimentul fraternizării cu oamenii și lucrurile nu scutește această poezie de vibrația surdă a unei invincibile melancolii.

Wallace STEVENS (1879—1955) e un american din Pennsylvania trecut pe la școala modernă a unui Laforgue și Valéry. Obsedat de problema raportului între real și imaginar, între lume și meditație, Stevens împinge lirismul reflexiv la limită : poemele sale principale sînt, de fapt, poetică pură, poeme ale gestației poetice, în care fantezia joacă rolul esențial. Visînd ca poezia „să reziste, aproape cu succes — Inteligenței", Stevens reprezintă promontoriul cel mai avansat spre abstract al liricei de idei, pe care cresc deopotrivă limbajul nud și sec, precum și vegetația luxuriantă a unor imagini în necontenită metamorfoză.

*) Din volumul cu același titlu, în pregătire la E.L.U.

În sîngele meu palid

În sîngele meu palid cîte-odată
dospesc dorințl întunecate. Singur
străbat orașul în puterea nopții :
și-aromele ce vin din amintire
învîng aroma ierbii arse-n soare.

Miriade de ființe, sigilate
în ele însele, le-aseamăn zilnic
cu niște fantomatice morminte.
La uși necunoscute bat Și urc
pe scări tocite-ncet de generații.
Femeia care-așteaptă sub o poartă,
bețivul care varsă lîngă ziduri,
cu ochi de frate geamăn îi privesc.
Și-adeseori tresar pe neașteptate,
într-un ungher nesigur telinare
privesc cu ochii injectați de sînge,
iar eu cu nări trezite-adulmec Crima.

Mă-mpresură neliniștea că mor
nebucurat de-ntreaga bucurie,
nenăzuerat de lamele durerii.
Și-mi vine să-mi arunc propriul meu
nume,
ca pe un lucru de prisos, în pulberi.
Și, cu Pierzania ca-nsoțitoare.
cu sufletul ușor să trec prin lume.

Cînd traversez orașul

Cînd traversez orașu-n toiul nopții —
atunci mă simt trăind adîncul vieții.

Obloane liniștite-n raza lămpii !
Ferestre negre respirînd în noapte !
În tinzi de piatră glasurile apei !
O candelă-a Madonei între vite
tăiate ! Umbre omenești informe
pe geamu-ncețoșat al catenelei !

Sînt orbul care stă la colțul străzii
și cîntă, drept, cu ochii șterși la ceruri.
Dorință de-a fi singur — să mă-aud !
S-aud în noaptea mea, mai multe ore,
cum vin și-apoi se-ndepărtează pașii !
Să fii prostituata ce șoptește
o vorbă celui care trece-alături !
bătrîna de pe prag
zmulgîndu-i banii pentru tescovină
unui soldat ce iese-ngrețoșat !
Și-apoi dorința de-a cădea mai jos !

Merg'nd de-a lungul caselor, cu grijă,
aud în dosul zidurilor surde
atîtea generații cum respiră
Și știu asprimea anumitor drumuri ostile,
și spaima anumitor piețe goale...
Și poate mă îndrept, fără să știu,
(o, libertatea mea !) spre Nebunie.

VALLACE STEVENS

Martial cadenza

I

Aseară-abia-am văzut din nou pe boltă
jos
Luceatărul, în prag de iarnă, steaua
care
Mereu încorona-va primăvara
orizontul spre apus,
Din nou... parcă s-a-ntors, parcă viața
s-ar fi-ntors,
Nu într-un fiu întîrziat, o altă fiică, un
alt loc,
Ci parcă seara ne găsește iarăși tineri,
încă tineri,
Încă umblînd printr-un prezent al nostru.

II

E parcă-un timp care țîșnește într-o
lume fără timp,
Această lume, locu-acesta, strada asta,
Fără de timp : ca și cînd tot ce e n-ar
avea timp,
Nu e, sau e prin ceea ce a fost, e
plin de
Tăcerea dinaintea oștilor, oști fără tobe
Ori trîmbițe, cu căpetenii mute, și cu
arme
În colb, ca stane-ntr-o întrîngere
cumplită.

III

Ce poate-avea această stea cu lumea
în lumină,
Cu cerul gol de-asupra Angliei, a
Franței,
Și-a frontului german ? O deslușeam
aparte.
Ea, totuși, e ceea ce trebuie să
dăinuie — Ea însăși
E timp de-orice trecut aparte, e aparte
De orice viitor, este eternul a trăi și-a fi,
Eterna răsuflare-n mers, e toc statornic,

IV

Prezentul încheiat, prezentul roditor
în sine,
Nu simbolul, ci lucrul pentru
care-acesta stă,
Strălucitorul lucru-n aerul ce nu se
schimbă niciodată,
Deși se schimbă. Abia aseară l-am
văzut din nou,
În prag de iarnă, și din nou am
hoinărit și-am povestit,
Și iarăși am trăit, și-am fost, și-am
respirat din nou,
Și m-am mișcat, și m-am aprins din
nou, o — timp din nou întîlcărat.

Moartea unui soldat

Viața se contractă, în așteptarea morții,
Ca-n anotimpul toamnei.
Soldatul cade.

Ea nu sosește ca un personaj în trecere,
Împunîndu-și despărțirea.
Strigînd după pompă.

Moartea e absolută și fără monumente,
Ca-n anotimpul toamnei,
Cînd vîntul cade,

Cînd vîntul cade și, peste ceruri,
Norii își văd, cu toate acestea,
De drumul lor.

Anecdota borcanului

Am plasat un borcan în Tennessee,
Și era rotund, pe o culme de deal.
Din cauza lui sălbăticia leneșă
A năpădit în jurul-acelui deal.

Sălbăticia s-a-nălțat pînă la el,
Și s-a lățit în jur, nemaiființd sălbatică.
Borcanul, sus pe deal, era rotund,
Și nalt și plin de sine trona-n aer.

Și-a-ntins împărăția peste tot.
Borcanul era gri și despuiat.
A rezistat tutișului și păsării,
Ca altceva nimic în Tennessee.

Prezentare și traducere de
Ștefan Aug. DOINAȘ

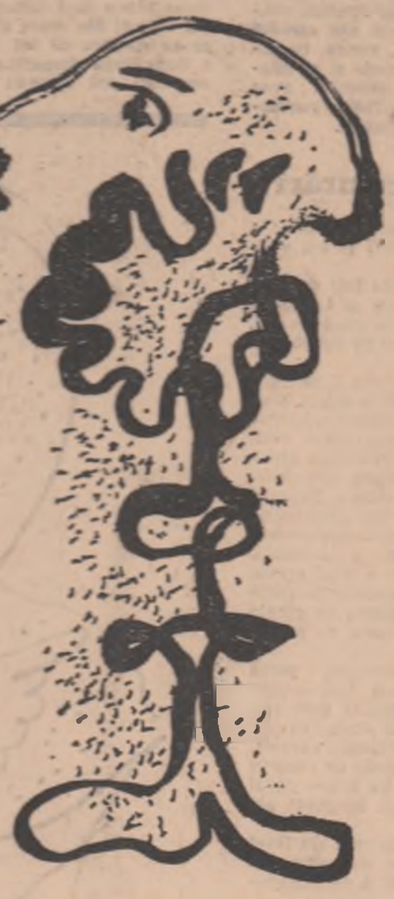

Desen de
CHAGALL

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacție :
M. Ungheanu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"
Paginator : Nicolae Ion.